

JOINT DEGREE PROGRAMMA

HANDLEIDING BIJ HET OPSTELLEN VAN EEN JOINT DEGREE PROGRAMMA

SAMENSTELLERS:

ZJEF BEERTEN, TOON BOON, NATHALIE DEPOORTER, LUC FRANÇOIS
VEERLE HULPIAU, MICHAËL JORIS, PIET VERHESSCHEN

met de financiële steun van de Europese Commissie

Inhoudstafel

Joint degree programma	1
Handleiding bij het opstellen van een Joint Degree programma	1
Inhoudstafel	2
Inleiding	4
1 Vormen van diplomering en samenwerking	5
1.1 Vormen van diplomering	5
1.2 Vormen van samenwerking	6
2 Wat is het wettelijke kader om een Joint Programme op te zetten?	7
2.1 Wettelijk kader in Vlaanderen	7
2.1.1 Gemeenschappelijk diploma	8
2.1.2 Multipele diplomering	9
2.1.3 Specifieke juridische elementen in verband met Erasmus Mundus	10
2.1.4 Wettelijke bepalingen in verband met doctoraten	11
2.1.5 Specifieke bepalingen inzake taalgebruik (art. 91 van het Structuurdecreet van 4 april 2003)	11
2.2 Wettelijk kader buitenlandse partner	13
3 Partnerkeuze: waar dienen we op te letten?	13
4 Ontwikkelen van een Joint (degree) programma	14
4.1 Idee en verwachtingen	14
4.2 Voordelen van een Joint (degree) programma	15
4.3 Stuurgroep	16
4.4 Ondersteuning	16
4.5 Onderwijskundig referentiekader	17
4.6 Operationalisatie van de opleiding	18
4.6.1 Naam van de opleiding	18
4.6.2 Doelstellingen	18
4.6.3 Opleidingsprogramma en organisatie-model	18
4.6.4 Kwaliteitszorg	20
4.6.5 Toelatingsvoorwaarden	21
4.7 Randvoorwaarden	22
4.7.1 Geldzaken	22
4.7.2 Verzekeringen	22
4.7.3 Materiële voorwaarden	23
4.7.4 Onderwijs – en examenreglement	25
4.7.5 Diverse wettelijke regelingen zoals contracten, copyright	29
4.7.6 Uitreiking diploma en diplomasupplement	29
5 Kwaliteitscultuur en kwaliteitsverbetering	30
5.1 Kwaliteitscultuur en de consolidatie van de opleiding	30
5.1.1 Kwaliteitscultuur	30
5.1.2 Consolidatie van het Joint (degree) programma	31
5.1.3 PDCA-cyclus	31
5.2 Evaluatie en verbetering van een bestaand Joint (degree) programma	31
5.2.1 Engagement voor kwaliteit	31
5.2.2 Decretale bepalingen	31
5.2.3 Interne kwaliteitszorg	32
5.2.4 Externe kwaliteitsbewaking: visitatie en accreditatie	33
6 Overeenkomst	35

BIJLAGEN	36
Bijlage 1: Definities en verklarende woordenlijst	37
Competenties.....	37
European Qualifications Framework (EQF)	37
EVC: Eerder Verworven Competentie.....	37
EVK: Eerder verworven Kwalificatie	37
Formatieve evaluatie	37
Joint Degree	37
Joint Programma.....	38
Learning Outcomes	38
Multipele diplomering	38
Schakelprogramma.....	38
Summatieve evaluatie	38
Vlaamse kwalificatiestructuur	39
Volgtijdelijkheid.....	39
Vorbereidingsprogramma.....	39
Bijlage 2: toelichting bij het Vlaamse Kwalificatiekader.....	40
Bijlage 3: Toelichting bij stages en intellectueel eigendomsrecht	41
Diverse wettelijke regelingen zoals contracten, copyright.....	41
1° Wat is een studiestage?	41
2° Verplichte studiestage.....	41
3° Vrije studiestage.....	41
Bijlage 4: Verzekeringen	44
Bijlage 5: Modelovereenkomst Double Degree.....	48
Bijlage 6: Modelovereenkomst internationale Joint Degree	52
Bijlage 7: Modelovereenkomst nationale samenwerking	56

Inleiding

De internationalisering van het Hoger Onderwijs is een proces dat al vele jaren aan de gang is. Recent werd er gepaste aandacht geschonken aan de twintigste verjaardag van het Erasmus-programma, dat aan vele duizenden studenten de mogelijkheid bood om een gedeelte van hun studietijd aan een buitenlandse universiteit of hogeschool door te brengen. Ook andere Europese programma's (docentenmobiliteit, intensieve programma's, projecten gericht op curriculumontwikkeling, ...) droegen bij tot intensievere internationale contacten tussen de diverse betrokkenen in het hoger onderwijs.

De ondertekening van de Bologna-verklaring in 1999 betekende voor heel wat hogeronderwijsinstellingen in Europa een versnelling in het proces van verandering en vernieuwing: de omschakeling naar Bachelors en Masters, de implementatie van het diplomasupplement, het wegwerken van hindernissen om mobiliteit binnen Europa te stimuleren zijn een paar voorbeelden van de meer formele aanpassingen. Maar ook de oriëntatie naar studentgeoriënteerd en competentiegericht onderwijs maken deel uit van deze beweging. Vlaanderen nam van meetaf aan een koppositie in en verankerde al heel wat vernieuwingen in diverse decreten. Ondermeer het decreet betreffende de herstructurering van het Hoger Onderwijs (2003) gaf de aanzet tot verdere stappen in het proces van kwaliteitszorg en internationalisering.

Door de Bologna-verklaring en de maatregelen die de Europese hogeronderwijsinstellingen sindsdien genomen hebben is de Europese Hoger Onderwijsruimte stilaan een feit geworden: samenwerking op het vlak van onderwijs en onderzoek situeert zich meer en meer over de regionale en landsgrenzen heen.

Wil Europa de doelstellingen van de Lissabon-strategie halen (in 2010 de meest competitieve kennismaatschappij ter wereld worden) dan is het structureel samenbrengen van onderwijsexpertise één van de vele voorwaarden. Het opzetten van een Joint (degree) programma draagt daar zeker toe bij. Een Joint (degree) programma kan uiteraard worden opgezet tussen hogeronderwijsinstellingen in Vlaanderen, maar natuurlijk ook met instellingen uit de andere gemeenschappen in België, hogeronderwijsinstellingen binnen Europa of –the sky is the limit- over de hele wereld.

De ervaring leert echter dat de weg tussen droom en daad wel eens bezaaid is met hindernissen en onverwachte wendingen. Concrete plannen voor een Joint (degree) programma botsen vaak snel op allerlei vragen: hoe verloopt een dergelijk proces, wat is het wettelijke kader, hoe zit het met de kwaliteitszorg, ...

Deze gids wil dan ook een antwoord geven op deze vragen en een handleiding bieden voor zowel onderwijzend als administratief personeel, die met het opzetten en het beheren van een Joint (degree) programma wensen te beginnen.

De realisatie van deze gids is één van de acties van de Vlaamse Bologna-experten in het kader van hun actieplan 2007-2008. De voorliggende versie is duidelijk vanuit het Vlaamse perspectief geschreven en is bijgevolg in de eerste plaats bedoeld voor wie in het Vlaamse Hoger Onderwijs een Joint (degree) programma wil opzetten. Het moet ook duidelijk dat het om een eerste versie gaat en dat bijstellingen en aanvullingen noodzakelijk zullen blijken, ondermeer onder invloed van de steeds evoluerende wetgeving in binnen- en buitenland. Suggesties voor bijstellingen en aanvullingen zijn dan ook zeker steeds welkom.

1 Vormen van diplomering en samenwerking

Joint (degree) programma's zijn één manier waarop internationale samenwerking vorm kan krijgen. Doordat deze vorm van samenwerking algemeen goed gekend is, zullen instellingen snel geneigd zijn om, ongeacht de vooropgestelde doelstellingen, een Joint (degree) programma te ontwikkelen. In dit onderdeel wordt kort ingegaan op verschillende mogelijke samenwerkingsvormen zodat in de keuze voor een Joint (degree) programma voldoende aandacht wordt besteed aan het feit dat er ook andere vormen van samenwerking zijn die mogelijk beter tegemoet komen aan de vooropgestelde doelen van de samenwerking.

Om enige systematiek aan te brengen in de diverse vormen van samenwerking, wordt een tweedeling gehanteerd. Enerzijds worden samenwerkingen ingedeeld naargelang van kenmerken van het diploma dat wordt uitgereikt aan de studenten. Anderzijds kunnen samenwerkingsvormen worden onderscheiden op (organisatorische) kenmerken die onmiddellijk gerelateerd zijn aan het programma.

In hoofdstuk 1 en 2 worden de mogelijkheden uitgewerkt. Omdat de gids echter tegemoet wil komen aan de vragen omtrent de opzet van *Joint (degree) programma's* wordt vanaf hoofdstuk 4 enkel nog die vorm van samenwerking en diplomering uitgewerkt.

1.1 Vormen van diplomering

Verschillende vormen van samenwerkingen kunnen leiden tot verschillende vormen van diplomering. Deze ordening vertrekt van de "eenvoudigste" manier van diplomeren (d.i. de manier van diplomeren waar minder onderling overleg tussen de partners en minder decretale verplichtingen aan verbonden zijn) tot meer complexe vormen van diplomering.

- Diploma van instelling van inschrijving: een aantal samenwerkingen hebben betrekking op slechts een beperkt gedeelte van het curriculum waardoor er dus geen behoefte is aan een vorm van gedeelde diplomering. Het is ook mogelijk dat omwille van wettelijke of praktische bezwaren het diploma wordt uitgereikt van de instelling waar de student is ingeschreven. De vormen van samenwerking worden wel verduidelijkt op het diplomasupplement.
- Double/multiple degree (bi-/multipole diplomering). Bij een "multiple degree" (bi-diplomering is de meest voorkomende variant) verbinden de instellingen zich tot het realiseren van een aantal gemeenschappelijke doelstellingen en/of leerresultaten. De opleidingen en de trajecten van de individuele studenten dienen niet volledig overeen te stemmen maar de studenten dienen volgens de Vlaamse regelgeving wel een deel van hun opleiding aan de eigen én aan een van de andere deelnemende (buitenlandse) instellingen gevolgd te hebben. In het geval van een double of multiple degree ontvangt een student na afloop van het programma meerdere diploma's.
Een multipole diplomering kan soelaas bieden als het om wettelijke redenen niet mogelijk is een joint degree uit te reiken, hetzij omdat dit in de regelgeving van één van de partnerinstellingen niet is voorzien (bv. Nederland), hetzij omdat wettelijke bepalingen aanleiding geven tot te veel praktische problemen (bv. m.b.t. de vormgeving van de diploma's).

- Joint degree (gemeenschappelijk diploma). Bij een gemeenschappelijk diploma wordt één gemeenschappelijk opleidingstraject opgezet tussen meerdere partners via studenten- of docentenuitwisseling. Bij een joint degree ontvangt de student bij het afstuderen één diploma dat door de betrokken instellingen gezamenlijk wordt uitgereikt. Het diploma bevat dan de logo's van alle betrokken instellingen en handtekeningen van de bevoegde rectoren. Deze samenwerkingsvorm vereist niet dat studenten tijdens hun opleiding een deel van het traject elders hebben opgenomen. Ook studenten die het opleidingstraject aan slechts één van de deelnemende instellingen hebben opgenomen verwerven het gezamenlijke diploma. Er dient hier echter vermeld te worden dat de courante praktijk leert dat naast het gezamenlijk diploma er aanvullend vaak nog een 'eigen' diploma wordt uitgereikt. Dit gebeurt wanneer een participerende instelling (wettelijk) geen gezamenlijke diploma's kan of mag uitreiken. In dat geval wordt enkel het 'eigen' diploma in het bevoegdheidsbereik van de participerende instelling erkend, terwijl in de andere instelling wel het gezamenlijk diploma wordt erkend en dus voldoende is.

Let op: een gezamenlijke opleiding is niet altijd gelijk aan een gezamenlijk diploma. Met een gezamenlijke opleiding of "joint programme" drukt men niet meer uit dan dat men op één of andere manier samenwerkt om studenten te brengen tot gemeenschappelijke doelstellingen en leerresultaten, liefst, of in het kader van Erasmus Mundus verplicht, via een studentenuitwisseling.

1.2 Vormen van samenwerking

Naast differentiatie naar het uit te reiken diploma, kan ook een onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende samenwerkingsvormen binnen het curriculum. Binnen deze tweede differentiatie zijn twee niveaus van samenwerking te onderscheiden: samenwerkingsvormen op het niveau van de afzonderlijke opleidingsonderdelen en samenwerkingsvormen die het gehele curriculum of een aanzienlijk deel ervan beïnvloeden.

- Gezamenlijke ontwikkeling van lesmaterialen, inhouden, werkvormen... op het niveau van opleidingsonderdelen.
- Uitwisseling van studenten kan op het niveau van afzonderlijke opleidingsonderdelen, bijvoorbeeld voor specialisatievakken waarvoor de expertise eerder buitenshuis moet worden gezocht, en op het niveau van (delen van) een curriculum, bijvoorbeeld bij erasmusuitwisselingen, waarbij studenten een (deel van) het curriculum aan een andere instelling volgen en ook daar geëvalueerd en gequoteerd worden. Het verdient aanbeveling hierin de ECTS-afspraken te volgen en gebruik te maken van bijvoorbeeld het Learning Agreement en Transcript of Records.
- Ook docentenmobiliteit kan zich op de twee niveaus situeren. De inschakeling van gastdocenten voor een opleidingsonderdeel, geheel of gedeeltelijk, is een veel gebruikte vorm van samenwerking. In het kader van een samenwerking tussen instellingen kan men er ook voor opteren om alle opleidingsonderdelen binnen eenzelfde instelling aan te bieden waarbij enkel de docenten zich verplaatsen. Vaak krijgen de colleges dan de vorm van intensieve modules om te grote verplaatsingslast te vermijden.

- Afstandsonderwijs: bij afstandsonderwijs volgen de studenten van beide instellingen hetzelfde opleidingsonderdeel of zelfs grotere gehelen van een curriculum. Colleges krijgen de vorm van videoconferencing of instructies worden via digitale leerplatformen aan de studenten gegeven die dan zelfstandig aan de slag kunnen.
- Parallele curricula: bij parallele curricula wordt in elke instelling een programma georganiseerd. Deze programma's lopen echter volledig of in grote mate parallel waardoor studenten en/of docenten uitgewisseld kunnen worden. Studenten die zich inschrijven voor een opleiding hebben dan vrij de keuze of ze een deel van hun programma aan een partnerinstelling volgen of het gehele curriculum in de eigen instelling opnemen.
- Complementair curriculum: een complementair curriculum is de meest verregaande vorm van samenwerking. In dit geval richten de samenwerkende instellingen één programma in waarbij elk opleidingsonderdeel slechts op één plaats wordt georganiseerd.
- Combinatie van parallel en complementair curriculum: het is echter ook mogelijk een combinatie van parallele en complementaire elementen in het curriculum van een opleiding in samenwerking aan te bieden. In samenwerkingen met vele partnerinstellingen gebeurt het vaak dat een pakket van verplichte opleidingsonderdelen aan een instelling (vaak de coördinerende instelling) worden georganiseerd. Daarnaast richten de deelnemende instellingen elk een keuzepakket of afstudeerrichting in waaruit de studenten kunnen kiezen. De eindverhandeling en stage kunnen meestal ook uitgewerkt worden aan een instelling naar keuze.

2 Wat is het wettelijke kader om een Joint Programme op te zetten?

2.1 Wettelijk kader in Vlaanderen

Hieronder worden de strikte wettelijke voorwaarden beschreven. Vanuit wettelijk perspectief zijn er echter ook opportuiniteitselementen die men voor ogen moet houden. Equivalente masteropleidingen met een verschillend aantal studiepunten (in Vlaanderen bv. 60 studiepunten, in het buitenland bv. 120 studiepunten) of equivalente opleidingen van een ander type (master, ma-na-ma, postgraduaat) kunnen juridisch gezien perfect samenwerken aan een Joint Programme. Het kan er echter wel toe leiden dat de Vlaamse initiële opleiding hierdoor niet meer als "volwaardig" wordt erkend in het buitenland. Om die reden is het voorlopig juridisch niet evident om dit soort samenwerkingsvorm af te sluiten.

Naast het wettelijke kader dat in de onderwijswetgeving besloten ligt, en hieronder wordt beschreven, moet voor specifieke opleidingen vaak nog met bijkomende wetgeving/regelgeving rekening gehouden worden:

- specifieke beroepswetgeving

Met het oog op een beroepserkenning kunnen in een bepaald land – bij ons vaak via nationale wetgeving – via wet of besluit specifieke vereisten worden opgelegd aan een opleidingstraject. Wanneer men de voorwaarden van twee landen moet combineren, kan

het soms moeilijk zijn om zich te houden aan opleidingsprogramma's die aan de minimale decretale normen (met veelvoud van 60 studiepunten) voldoen;

- de taalwetgeving in België

Van zodra een student een diploma behaalt van een Vlaamse instelling van hoger onderwijs wordt hij in bepaalde contexten automatisch gerekend tot iemand van een Vlaamse taalrol. Dat betekent dat verondersteld wordt dat de student voldoende het Nederlands machtig is en dat bij contingentering van bepaalde beroepen hij binnen het Vlaamse contingent ressorteert.

2.1.1 Gemeenschappelijk diploma

Het decreet van 4 april 2003 formuleert op 2 plaatsen relevante bepalingen:

- artikel 86 voor de samenwerking in Vlaanderen: universiteiten onderling en hogescholen onderling kunnen gezamenlijke diploma's afleveren. Let wel: dit geldt dus niet voor universiteiten samen met hogescholen, tenzij de enkele gevallen waarvoor op andere plaatsen in dit structuurdecreet formele uitzonderingen zijn bepaald. Er is hier ook duidelijk gekozen voor het gezamenlijk diploma: men kan dus niet "bi"-diplomeren tussen Vlaamse instellingen. Een formele samenwerkingsovereenkomst is aangewezen (onder meer omdat het financieringsdecreet in dit geval de verdeling van de middelen tussen de instellingen verdeelt volgens de afspraken vastgelegd in de overeenkomst);
- artikel 94 voor de samenwerking met instellingen van hoger onderwijs uit het buitenland, de Franse Gemeenschap of bijzondere instellingen zoals de Koninklijke Militaire School. Voor dit soort samenwerking gelden geen expliciete bijkomende voorwaarden, behalve dat de instellingen een formele samenwerkingsovereenkomst moeten sluiten.

In die [samenwerkingsovereenkomst](#) moeten alleszins bepaald worden:

- aan welke instelling de student voor het behalen van dat diploma moet inschrijven;
- de modaliteiten inzake studiegeld.
- hoe de instellingen de financiële middelen voor dit programma zullen inbrengen.

Men zal voor dit soort opleidingen echter vaak ook één gemeenschappelijke opleidingsbenaming willen hanteren. Dat kan betekenen dat men bij reeds bestaande opleidingen de benaming moet aanpassen. In Vlaanderen kan dit slechts tot uiterlijk 31 maart van het voorafgaande academiejaar aangevraagd worden aan de Erkenningscommissie. Die zal hierbij ook nagaan of het opleidingsprofiel nog min of meer overeenstemt met de opleiding die de overheid vroeger goedkeurde. Anders moet men eventueel een procedure tot erkenning van een nieuwe opleiding volgen, die lastiger is (macrodoelmatigheidsbeoordeling door de Erkenningscommissie, gevolgd door een toets nieuwe opleiding door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie, eventueel gekoppeld aan de inlevering van een bestaande opleiding). Meer informatie over te volgen procedures kan men vinden op de webstek van de [Erkenningscommissie](#).

Er moet ook rekening gehouden worden met de [taalbepalingen](#) van het decreet. In de context van een gezamenlijke opleiding zal men in het bijzonder moeten rekening houden met de eventuele verplichting op het niveau van een bachelor of initiële-masteropleiding

(master-na-bacheloropleiding) om naast de anderstalige variant ook een Nederlandstalige opleidingsvariant te organiseren. In dat geval zal men ook de creatie van een bijkomende variant moeten laten goedkeuren door de [Erkenningscommissie](#).

Er bestaat een apart model voor het uitreiken van een diploma en diplomasupplement (zie: www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13526 en daarbinnen bijlage 4).

De kwaliteitsbewaking van de opleiding ([visitatie en accreditatie](#)) slaat op het geheel van de opleiding, dat betekent dat ook componenten die eventueel exclusief door andere, in het bijzonder buitenlandse, partnerinstellingen worden georganiseerd het voorwerp van deze toetsen zullen uitmaken.

2.1.2 Multipelen diplomering

Bij multipelen diplomering wordt er wel een gemeenschappelijk opleidingstraject opgezet, maar zullen de beide instellingen toch een apart diploma uitreiken. Men vertrekt dus van de actuele opleiding en opleidingsbenaming in Vlaanderen. Indien men aan de opleidingsbenaming iets wil veranderen moet men uiterlijk 31 maart van het voorafgaande academiejaar de toestemming vragen van de [Erkenningscommissie](#). Hetzelfde is van toepassing als men door de [taalregelgeving](#) verplicht is een taalvariant te organiseren. Dat is in deze context echter niet altijd nodig: het kan volstaan dat buitenlandse studenten hier een deel van de opleiding in het Nederlands of een internationale forumtaal komen volgen.

Het decreet van 4 april 2003 stelt voor dit soort samenwerking nog de volgende bijkomende voorwaarden:

- a. Tussen de hogeschool/universiteit en de partnerinstelling is een overeenkomst gesloten; deze overeenkomst bevestigt dat er voldoende overeenstemming is betreffende doelstellingen en inhoud van de betrokken opleidingen en bevat de onderwijsregeling die toepasselijk zal zijn voor die opleiding;
- b. De betrokken studenten hebben ten minste één derde van de omvang van de opleiding, uitgedrukt in studiepunten, gevolgd en verworven in de andere instelling of instellingen dan deze waar zij bij de aanvang van de opleiding initieel waren ingeschreven;
- c. De betrokken studenten zijn in het academiejaar waarin de bedoelde diploma's samen worden afgeleverd, ingeschreven in de hogeschool/universiteit, desgevallend enkel voor examens; deze eis geldt niet als het gaat om een uitwisseling van studenten in het kader van een Europees onderwijsprogramma .
- d. In de overeenkomst tussen de hogeschool/universiteit en de partnerinstelling wordt gepreciseerd op welke wijze een eventuele dubbele aanrekening van de betrokken studenten of diploma's voor de subsidiëring van de betrokken instellingen wordt vermeden. Het diploma van het hoger onderwijs en het diploma met een andere benaming worden op eenzelfde document afgeleverd, tenzij de regelgeving geldend voor de partnerinstelling dit niet toelaat.

Belangrijke randbemerkingen bij deze vereisten zijn:

- a. Inschrijvingsvoorwaarden. In het jaar waarin de diploma's zullen worden uitgereikt moet de student ten minste volledig ingeschreven zijn in één instelling en aan de andere partnerinstelling geregistreerd of 'minimaal' ingeschreven zijn;
- b. Elektronische leeromgeving (ELO): Inschrijvingen/registreren/minimaal inschrijven hangt vaak nauw samen met de toegang tot de ELO. Dit geldt niet alleen voor studenten, maar ook voor lesgevers en is bijgevolg een aandachtspunt.
- c. Doorbrengen van ten minste één derde van het onderwijsprogramma in een andere instelling. Voor een gemeenschappelijke bachelor zal dat dus ten minste 60 studiepunten moeten zijn. Voor een masterprogramma kan men volstaan met ten minste 20 studiepunten als het om een master van 60 studiepunten gaat;
- d. Vermijden van subsidiëring door beide financierende overheden. Dat slaat uiteraard niet op het eventueel heffen van een dubbel studiegeld: dit studiegeld kan verschuldigd zijn aan meerdere partnerinstellingen van het samenwerkingsverband dat het diploma uitreikt;
- e. Bij dit soort diplomering is het aangewezen op de diplomasupplementen te vermelden dat de beide diploma's zijn afgeleverd voor éénzelfde prestatie, om misverstanden te vermijden. Dit moet gebeuren aan de hand van het reguliere diplomamodel : www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13526.

Een bijzonder aandachtspunt in verband met deze opleidingen vormt de kwaliteitsbewaking. Waar bij één gemeenschappelijke opleiding het evident is dat de visitatie en accreditatie over het geheel van de opleiding gaat, zou wel eens de indruk kunnen bestaan dat in gevallen van multiële diplomering de elementen van de buitenlandse partners niet aan dezelfde toetsing onderhevig zouden zijn. Dat is echter geen evidente conclusie. De verdere ontwikkelingen in het NVAO-beleid moeten dit duidelijk maken. Meer informatie vindt u [hier](#).

2.1.3 Specifieke juridische elementen in verband met Erasmus Mundus

Opleidingen die erkend worden in de context van Erasmus Mundus krijgen als gevolg van het flexibiliseringsdecreet van 30 april 2004 van de Vlaamse gemeenschap een uitzonderingsstatuut, in zoverre het gaat om masteropleidingen die aansluiten op academische bacheloropleidingen:

- a. Zij moeten niet voldoen aan de taalvoorwaarden van het decreet van 4 april 2003 (dat oplegt dat voor een initiële master er een Nederlandstalig equivalent moet zijn aan de instelling zelf of een andere instelling binnen de provincie);
- b. Zij kunnen meteen starten als een nieuwe opleiding zonder de procedure door de Erkenningscommissie te moeten doorlopen;
- c. Zij krijgen zonder meer een overgangsaccreditatie voor de duur van hun erkenning in de context van Erasmus Mundus en met een maximum van vijf jaar. Als de

erkenning vervalt, vervalt ook automatisch de overgangsassessatie en moet de Toets Nieuwe Opleiding worden doorlopen om een nieuwe assessatie te krijgen.

Er blijven in het decretaal kader voor het opzetten van een Erasmus Mundus opleiding nog onduidelijkheden waar op termijn duidelijkheid over moet verleend worden. Bij de [aanbevelingen](#) vindt u meer informatie.

2.1.4 Wettelijke bepalingen in verband met doctoraten

Het structuurdecreet legt in artikel 94 voor bi-diplomerings of gezamenlijke diplomering op het niveau van doctoraten weinig voorwaarden vast.

Een universiteit kan samen met een andere binnenlandse of buitenlandse universiteit een dubbeldiploma of een gezamenlijk diploma van de graad van doctor uitreiken na de openbare verdediging van een proefschrift ten overstaan van een jury waarin ten minste professoren van de betrokken instellingen zetelen en op voorwaarde dat de promovendus ten minste zes maanden aan de partneruniversiteit onderzoek heeft gedaan in het kader van zijn proefschrift.

De decreetgever bepaalt dus enkel een minimumperiode die aan een andere instelling moet doorgebracht zijn. Hij legt geen soortgelijke verplichting op in omgekeerde richting. Elke instelling bepaalt bijgevolg zelf wanneer zij meent dat er voldoende lokale return is geweest.

In het jaar van de promotie moet de promovendus zich in elk geval ook inschrijven of registreren aan de Vlaamse universiteit. Verdere afspraken zullen moeten geconcretiseerd worden in een [samenwerkingsovereenkomst](#).

De Vlaamse overheid besloot enkele jaren geleden het gebruik van doctoraatstitels niet meer centralistisch vast te leggen. Het is echter niet de bedoeling dat de nieuwe benamingen daardoor welig zouden gaan tierden. Dat zou de transparantie niet verhogen. Binnen de Vlaamse Interuniversitaire Raad is een poging gedaan het gebruik op elkaar af te stemmen. Wie bijgevolg afspraken wenst te maken, checkt binnen de eigen instelling best welk de gangbare benamingen zijn. Deze kunnen dan probleemloos samen met een buitenlandse benaming gecombineerd worden.

Ook inzake taalbepalingen zijn er geen specifieke regels. Met betrekking tot het uit te reiken diploma en diplomasupplement bestaat er wel een specifiek sjabloon: zie www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13526, en meer bepaald bijlagen 5 en 6).

2.1.5 Specifieke bepalingen inzake taalgebruik (art. 91 van het Structuurdecreet van 4 april 2003)

De belangrijkste kenmerken van het huidig decretaal kader zijn:

- a. Beperkingen op het niveau van bachelor- en masteropleidingen om andere talen te hanteren. Enkel voor bachelor-na-bacheloropleidingen en master-na-masteropleidingen - en vergelijkbaar want niet gereguleerd doctoraatsopleidingen - wordt de organisatievrijheid van zowel het onderwijs als de examens volledig aan de instellingen overgelaten; een instelling kan wel een

volwaardige taalvariant in een andere forumtaal aanbieden voor een bachelor- en initiële masteropleiding ten behoeve van buitenlandse studenten (waarbij er geen beletsel is dat onze studenten die opleiding ook geheel of deels volgen). Volledigheidshalve moet ook gemeld worden dat er een uitzonderingssituatie is voor erkende opleidingen gericht op ontwikkelingssamenwerking en erkende "Erasmus Mundus"-opleidingen: zij zijn ook vrijgesteld van de verplichting een variant uit te werken.

- b. Differentiatie tussen het bachelor- en masterniveau.
Op het niveau van de bacheloropleiding zijn er beperkingen in een Nederlandstalig opleidingsprofiel. Enkele opleidingsonderdelen buiten beschouwing genomen (zie c.) kan een bacheloropleiding slechts voor ten hoogste 10% ingevuld worden met anderstalige opleidingsonderdelen. Op het niveau van een initiële masteropleiding kan het enkel gaan om "een beperkt gedeelte". Uit de ondertussen ontstane rechtspraak van de Erkenningscommissie kan afgeleid worden dat hieronder mag begrepen worden een traject dat voor ten hoogste 50% (masterproef niet inbegrepen) kan bestaan uit anderstalige opleidingsonderdelen. Voor opleidingsonderdelen op deze niveaus behouden de studenten steeds het recht examen in het Nederlands af te leggen (zie echter ook c.)
- c. Differentiatie tussen types opleidingsonderdelen.
Voor enkele types opleidingsonderdelen vormt het geen probleem dat zij in een andere taal worden georganiseerd, zelfs niet in de context van een Nederlandstalige bachelor- of initiële masteropleiding. Het gaat meer bepaald om opleidingsonderdelen die een taal tot voorwerp hebben (in die taal!), opleidingsonderdelen die door anderstalige gasthoogleraren worden gedoceerd en opleidingsonderdelen die in de context van een samenwerkingsovereenkomst in de Franstalige/ Duitstalige gemeenschap of het buitenland worden gevolgd – merk op dat bijgevolg in een samenwerkingsprogramma met een instelling uit Nederland daar studenten wel Engelstalige opleidingsonderdelen zouden kunnen gaan volgen. Voor professionele bacheloropleidingen geldt dat in het geval van anderstalige gasthoogleraren het college ook parallel moet aangeboden worden in het Nederlands. Enkel opleidingsonderdelen die over een andere taal handelen of die in het buitenland worden gevolgd tellen niet mee voor de hogerbeschreven maximumdrempels van 10% of 50% (anderstalige gasthoogleraren echter wél). Hetzelfde geldt voor het recht om examen in het Nederlands af te leggen (niet voor opleidingsonderdelen over een andere taal of in het buitenland gevolgd, wél over een college van een gasthoogleraar die in die gevallen zal moeten geassisteerd worden door een collega).
- d. Ten slotte bevatten de decretale randvoorwaarden een aantal bijkomende bepalingen die moeilijk uitvoerbaar zijn:
- opleidingsonderdelen mogen in een Nederlandstalige opleiding in een andere taal voor zover de "meerwaarde voor de studenten" en de "functionaliteit voor de opleiding" wordt geëxpliciteerd. Tevens moet men aantonen dat docenten voldoende de andere taal beheersen. Noteer dat al deze voorwaarden niet worden gevraagd voor een opleiding die *integraal* in een andere taal worden aangeboden.

- behalve voor de 3 uitzonderingstypes van opleidingsonderdelen (zie c.) staat nog bijkomend expliciet in het decreet dat een opleidingsonderdeel niet "integraal" in een andere taal mag worden aangeboden. Mengvormen hebben echter slechts zin in beperkte gevallen (vb. een taalopleiding waar vb. literatuur wordt bestudeerd over meerdere talen) en leiden meestal slechts tot nodeloze duplicering van colleges.
- instellingen kunnen binnen een provincie afspreken dat een opleiding van de ene instelling als taalvariant voor een andere instelling geldt. Brussel telt hiervoor als onderdeel van Vlaams-Brabant.

2.2 Wettelijk kader buitenlandse partner

Het is onmogelijk alle mogelijke uitdagingen en problemen rond de buitenlandse partner op te sommen. De wetgeving kan grondig verschillen van land tot land, zelfs binnen een land. Alsof dat nog niet genoeg is, heeft elke instelling eigen beleidslijnen over wat wenselijk/mogelijk is. Vaak zijn dat nog veel hardere noten om te kraken dan de wetgeving zelf.

De belangrijkste elementen waarover men zich zeker moet bevragen zijn:

- a) mogelijkheid/onmogelijkheid om onder eenzelfde opleidingsbenaming en met eenzelfde opleidingsduur te werken;
- b) financieringsstatus van de opleiding in het andere land; mogelijkheden betreffende inschrijvings-/studiegelden;
- c) mogelijkheden betreffende gebruik van andere talen enz.;
- d) onderwijs- en examenreglement van de instelling en mogelijkheden om hierop afwijkingen te verkrijgen indien nodig.

Het verdient aanbeveling op voorhand een keertje meer samen te zitten, dan achteraf in de loop van het programma nog een hele hoop problemen te moeten oplossen. Eens de studenten kunnen inschrijven, moeten zij wel degelijk goed geïnformeerd zijn over hun rechten en plichten. Als dat niet gebeurt is, kan er soms voor instelling een schadeclaim uit resulteren.

3 Partnerkeuze: waar dienen we op te letten?

Bij het uitkiezen van partners moet men in het bijzonder aandacht besteden aan:

- a. Opleidingsomvang en wijze van organisatie van buitenlandse diploma's. Gaat het om een masteropleiding van 60 studiepunten versus 120 studiepunten? Is er een formeel onderscheid tussen "professionele" opleidingen versus "academische" opleidingen?
- b. De kwaliteit van de buitenlandse partners. Bij visitatie/accreditatie wordt in het algemeen een kwaliteitsoordeel over hun inbreng essentieel voor de erkenning van de integrale Vlaamse opleiding. Daarbij komt dat de verschillende partners bereid moeten zijn om een transparant kwaliteitsbeleid te voeren en dat zij in dit verband gezamenlijk instaan voor de [kwaliteitsbewaking](#) ten aanzien van de gehele opleiding.

- c. Is er voldoende eensgezindheid bij alle partners over de uitwerking van het idee? Naarmate het oorspronkelijke idee meer vorm krijgt, kan het zijn dat de meningen divergeren. Wanneer er onoverbrugbare meningsverschillen ontstaan, is men genoodzaakt de plannen te laten varen.
- d. Zijn er goede afspraken gemaakt inzake studiegeld in de verschillende instellingen? Dit is zeker van belang bij buitenlandse partners waar het studiegeld voor dezelfde opleiding veel hoger kan liggen. Het verdient aanbeveling om vooraf duidelijke afspraken te maken over het te betalen studiegeld. Duidelijke afspraken zijn hier noodzakelijk om te vermijden dat er een breuk komt in de samenwerking.
- e. Zijn er goede afspraken gemaakt inzake eventuele verloning van docenten uit de partnerinstellingen die lesopdrachten zullen verzorgen?
- f. Past deze samenwerking in de visie/missie en de strategische doelstellingen van de instellingen? Een opleiding kan nooit losgekoppeld worden van de participerende instellingen. Dus geldt ook voor Joint Programma's dat ze niet strijdig kunnen zijn met de visie/missie van de elke instelling afzonderlijk.
- g. Welke effecten brengt deze samenwerking teweeg bij andere strategische partners? Nagaan of deze nieuwe samenwerking de relaties met andere strategische partners beïnvloedt is cruciaal om de externe relaties van de instelling niet in het gedrang te brengen.

4 Ontwikkelen van een Joint (degree) programma

In dit hoofdstuk worden de verschillende stappen in de ontwikkeling van een Joint (degree) programma behandeld.

4.1 Idee en verwachtingen:

Net als voor reguliere opleidingen geldt dat Joint (degree) programma's vertrekken vanuit een wens of nood tot het inrichten van een (nieuwe) opleiding. Een opleiding vertrekt daarbij steeds vanuit een welomschreven plan of [het onderwijskundig referentiekader](#).

Om de betrokkenen en ondersteuners enig houvast te bieden bij het scherp stellen van wat ze willen bereiken en op welke manier ze hier vorm aan kunnen geven, moeten een aantal vragen worden beantwoord.

- Bestaan er al samenwerkingen binnen de opleiding? Indien er al samenwerkingen bestaan kunnen deze als uitgangspunt dienen om het Joint (degree) programma uit te bouwen.
- Wat wil men bereiken met deze samenwerking? Vertrekkende vanuit de onderliggende motieven zowel van de eigen instelling als die van de partners zullen de doelstellingen worden geformuleerd die men met dit Joint (degree) programma wil bereiken. Sluiten de doelstellingen van de samenwerking voldoende aan bij de doelstellingen van de opleiding?

- Is er nood aan een nieuwe opleiding of kan op bestaande opleidingen worden voortgebouwd?
- Is de sociale behoefte aan een dergelijke opleiding op regionaal/nationaal/Europees niveau vastgesteld? Is dit gebeurd op basis van een consultatie van de stakeholders: arbeidsmarkt, docenten, studenten, ...?
- Is een joint degree mogelijk in deze situatie? Een joint degree is niet in alle gevallen mogelijk. Soms staan er [wettelijke bezwaren](#) in de weg. Een samenwerking tussen bijvoorbeeld een initiële en postgraduate opleiding kan het opzetten van een Joint (degree) programma belemmeren.
- Welke [vorm van samenwerking](#) wordt gehanteerd? Afhankelijk van de onderliggende motieven en mogelijkheden kunnen verschillende vormen van samenwerking leiden tot een Joint Degree diploma.
- Welke voordelen biedt het Joint (degree) programma? Een afweging moet gemaakt worden of de meerwaarde van het Joint (degree) programma opweegt tegen mogelijke nadelen. Het moet voor alle betrokken partijen en voor alle stakeholders duidelijk zijn dat een Joint (degree) programma een duidelijke meerwaarde biedt.
- Waar zitten vernieuwende of unieke elementen in het Joint (degree) programma? Zeker wanneer het de bedoeling is buitenlandse studenten aan te trekken of de instelling te profileren, is deze vraag relevant. Waarom zou een student zich inschrijven voor deze opleiding aan deze instellingen? Vult deze opleiding een lacune op? Waarin verschilt de opleiding van gelijkaardige internationale opleidingen?
- Is er in alle participerende instellingen voldoende engagement om de opleiding te helpen dragen? Wat is de basis van het engagement: een (officiële) overeenkomst of een strategische alliantie?
- Is er voldoende garantie dat de opleiding erkend zal worden in de landen van de deelnemende instellingen?
- Is er een duidelijk akkoord met betrekking tot de lengte van het programma en het gebruik van ECTS gebaseerd op de werklast, leerresultaten en contacturen van de student?

4.2 Voordelen van een Joint (degree) programma

De keuze voor een Joint Degree Programme gebeurt op grond van een zorgvuldig afwegen van voor- en nadelen ten aanzien van een reguliere opleiding of andere samenwerkingsvormen.

a. specialisatie bundelen

Een Joint (degree) programma kan een middel zijn om de expertise die verspreid zit over verschillende instellingen te bundelen in één specialisatieopleiding. Naast het bundelen van expertise worden ook werkmiddelen en ondersteuning verdeeld over de partners. Dit leidt tot een meer doelmatige inzet van middelen.

b. excellente studenten en docenten aantrekken

Om de kwaliteit van onderwijs en onderzoek te garanderen hebben instellingen er alle belang bij buiten de nationale of regionale grenzen te rekruteren. Door excellente internationale studenten aan te trekken vergroot men de kans dat zij later aan de instelling verbonden blijven als onderzoeker en docent.

c. internationale ervaring opdoen

Door studenten uit te sturen en buitenlandse studenten aan te trekken, komen alle studenten in contact met andere nationaliteiten. Deze ervaringen hebben een effect op de vorming van de studenten.

d. bijkomende voordelen

De internationale rekrutering en de profilering kunnen de instellingen ten goede komen, evenals de meerwaarde op de internationale arbeidsmarkt.

4.3 Stuurgroep

Het uitwerken van de opleiding en onderwijskundig referentiekader is geen werk van individuen. Een stuurgroep van betrokkenen werkt de doelstellingen uit tot een coherente opleiding met bijhorend programma. Om vanuit voldoende diverse invalshoeken de opleiding vorm te geven betreft deze stuurgroep best ook het arbeidsveld en eventuele andere stakeholders bij het concipiëren van de opleiding. Eenmaal de opleiding op punt staat en naar een uitvoeringsfase gaat, wordt de taak van deze stuurgroep overgenomen door een stuurgroep die instaat voor de permanente bewaking van de kwaliteit van de opleiding. Deze nieuwe stuurgroep kan uiteraard en indien gewenst voor een groot deel uit dezelfde personen bestaan. In deze stuurgroep zijn alle partnerinstellingen vertegenwoordigd. Naast docenten kunnen ook studenten en andere personeelsleden deel uitmaken van de stuurgroep. Afhankelijk van de situatie kan ook een vertegenwoordiging van het werkveld wenselijk zijn.

4.4 Ondersteuning

Naast de inhoudelijke uitwerking, kan er nood zijn aan ondersteuning vanuit een onderwijskundige of juridische invalshoek bij het uitdenken en de uitwerking van een opleiding. Ervaring leert dat het bij Joint (degree) programma's zelfs belangrijk is tijdig (al vroeg in de voorbereidingsfase) een jurist te betrekken bij het maken van specifieke keuzes. Regelgeving rond tal van onderwijsaangelegenheden, in het bijzonder rond examenregelingen en diplomagebonden aangelegenheden, verschilt immers vaak sterk tussen de verschillende landen zodat best proactief kan worden ingespeeld op mogelijke problemen.

Het regelmatig terugkoppelen van de voortgang van de besprekingen binnen de stuurgroep enerzijds en ondersteuners (onderwijskundigen en juristen) anderzijds is belangrijk in het licht van de ontwikkeling van het Joint (degree) programma.

4.5 Onderwijskundig referentiekader

Het onderwijskundig referentiekader expliciteert wat er in de opleiding wordt beoogd, hoe dit zal worden gerealiseerd en binnen welke randvoorwaarden de opleiding gestalte krijgt. In de ontwikkeling en uitvoering van het curriculum vormt het een ijkpunt voor alle betrokkenen (onderwijscommissie, docenten, studenten, ...). Het is tevens richtinggevend bij interne en externe onderwijsbeoordelingen. Dan zal immers worden nagegaan of de beoogde doelstellingen worden bereikt en of dit gebeurt zoals in het onderwijskundig referentiekader is vooropgesteld. Wanneer men een internationaal Joint (degree) programma wil opzetten, is het aangewezen het onderwijskundig referentiekader onmiddellijk in de forumtaal op te stellen. Een onderwijskundig referentiekader bevat alleszins volgende elementen:

a. De doelstellingen van de opleiding, zowel algemeen als specifiek

Op dit punt is het van belang om in het overleg met de partners te bewaken dat de doelstellingen voldoen aan de geldende bepalingen ter zake.

b. De leerresultaten

In de leerresultaten wordt omschreven welke competenties (kennis, vaardigheden en attitudes) een student moet verworven hebben aan het einde van de opleiding.

c. Vertaling van doelstellingen en leerresultaten in het programma

Hoe wordt het onderwijs gestructureerd en opgebouwd? Hoe verhoudt dat zich tot de opleidingsdoelstellingen? Welke onderwijs- en leeractiviteiten worden verwacht van respectievelijk docenten en studenten in het licht van de vooropgestelde doelstellingen? Welke werkvormen worden er gehanteerd en aan welke eisen moeten die beantwoorden? Hoe zal worden nagegaan of de studenten de beoogde doelstellingen hebben bereikt? Hoe worden studenten begeleid in hun leeractiviteiten?

d. Doelgroep en omschrijving van de begintermen en toelatingsvoorwaarden

Op welke doelgroep mikt de opleiding? Over welke competenties en/of kennis, vaardigheden en attitudes moet de inkomende student beschikken? Wat zijn de [toelatingsvoorwaarden](#)?

e. Aansluiting van de opleiding op de arbeidsmarkt

f. Doorstroommogelijkheden naar vervolgonderwijs

g. Aansluiting bij het algemeen onderwijsconcept binnen de partnerinstellingen

Bij samenwerking tussen meerdere instellingen is het belangrijk dat dit punt voldoende overdacht wordt om te vermijden dat het programma indruist tegen principes aangaande het onderwijs van sommige instellingen.

4.6 Operationalisatie van de opleiding

4.6.1 Naam van de opleiding

Bij een Joint (degree) programma is het belangrijk een naam en eventueel een acroniem te kiezen die (internationaal) verstaanbaar zijn voor alle stakeholders (studenten, docenten maar ook het beroepenveld) . Kortom: 'de vlag moet de lading dekken'. Er wordt het best gekozen voor een naam die geen verwarring met andere bestaande opleidingen kan veroorzaken.

4.6.2 Doelstellingen

Na het vastleggen van de doelstellingen in het onderwijskundig referentiekader moet de initiatiefnemer zich de vraag stellen of de opleiding voldoet aan de internationale standaarden. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de [Tuning-methodologie](#).

Tuning is een Europees project gericht op de afstemming ('Tuning') van opleidingen op de Bologna-principes. Binnen dit project werd een methodologie ontworpen die het mogelijk maakt elkaars curricula te begrijpen en te vergelijken. Hiervoor werden vijf lijnen uitgezet:

1. Generieke competenties
2. Opleidingsgebonden competenties
3. De rol van ECTS als accumulatiesysteem
4. Leer-, doceer- en evaluatieaanpak
5. De rol van kwaliteitszorg in het onderwijskundige proces (nadruk op interne institutionele kwaliteitscultuur).

Het door Tuning ontworpen model heeft oog voor de (internationale) constructie en implementatie van een opleiding en het concrete curriculum door één of meer instellingen (gezamenlijk).

4.6.3 Opleidingsprogramma en organisatiemodel

Bij het ontwikkelen van het programma dienen de inhoud en structuur door alle betrokken partijen gezamenlijk uitgedacht en gedragen te worden, waarbij er verregaande afstemming nodig is over de instellingen heen. De afstemming is nodig om een kwalitatief hoogstaand programma te kunnen aanbieden waarbij per opleidingsonderdeel de leerresultaten (learning outcomes) duidelijk onderscheiden zijn en aan elkaar gekoppeld kunnen worden tot de globale learning outcomes van de opleiding.

Een eerste vereiste is dat er [afstemming](#) is tussen het aantal [ECTS](#) -studiepunten van de volledige opleiding.

De inhoudelijke structuur van het programma dient rekening te houden met de vooropgezette doelstellingen. De structuur dient eveneens gediversifieerd te zijn, met aandacht voor de verschillende werkvormen en afhankelijk van het aantal (verwachte) studenten dat zich voor het Joint (degree) programma zal inschrijven.

In het kader van de Europese normen met betrekking tot ECTS en het [ECTS-label](#), is het belangrijk om volgende zaken op te nemen in de opleiding (componenten overgenomen van de [checklist](#) voor de Information Package/Course Catalogue)

a. Informatie over de instellingen

- Naam en adres
- Academische kalenders: idealiter is er een vergelijkbare academische kalender van alle betrokken instellingen.
- Academische autoriteiten (rector, algemeen directeur,...)
- Algemene beschrijving van de instellingen (type, status). Bij typologie dient het onderscheid gemaakt te worden tussen professioneel en academisch onderwijs.
- Naam van de coördinerende instelling (indien van toepassing)

b. Informatie over het programma

- Type diploma: Bij het vastleggen van het type diploma wordt best aangeknoopt bij het EQF en de Vlaamse Kwalificatiestructuur. Bij de verklarende woordenlijst vindt u meer uitleg over het [EQF](#) en de [VKS](#).
- Opleidingsstructuur: wordt het programma voltijds en/of deeltijds georganiseerd. De mogelijke vormen weergeven met aandacht voor een (verplichte) studentenmobiliteit en de organisatie hieromtrent.
- Doelstellingen van het programma: De leerresultaten van de opleiding moeten kunnen gekoppeld worden aan de eindcompetenties¹ van de opleidingsonderdelen (ut supra).
- [Toelatingsvoorwaarden](#): klik op de link voor meer informatie.
- [Onderwijs- en examenreglement](#): ook hier is het belangrijk afstemming te hebben tussen de instellingen die de opleiding organiseren. klik op de link voor meer informatie.
- Verticale en horizontale coherentie van opleidingsonderdelen, waaronder ook de [volgtijdelijkheid](#) van sommige opleidingsonderdelen;
- Studieomvang uitgedrukt in ECTS-studiepunten
- Andere organisatorische aspecten van de opleiding
- Onderwijstaal van de opleiding. Hierbij moeten de [decretaie bepalingen](#) van de Vlaamse Overheid in acht worden genomen.

¹ definitie eindcompetentie: *de geïntegreerde kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes waardoor iemand in staat is om effectieve, kwaliteitsvolle prestaties te leveren gericht op een bepaalde functie of rol. Die prestaties zijn zichtbaar in concrete handelingen en verbonden met een bepaalde context*

- Didactische werkvormen: Algemene informatie omtrent de gehanteerde werkvormen in de opleiding. Een didactische werkvorm is een concrete vormgeving van de onderwijs- en leeractiviteiten met het oog op het zo efficiënt mogelijk verwerven van vooropgestelde competenties door de studenten. Voorbeelden van didactische werkvormen zijn hoorcollege, practicum, scriptie, online discussiefora, zelfstandig werk enz. Een aantal van deze vormen kunnen ook in afstandsleren vervat zijn.
 - Evaluatie- en ondervragingsvormen: Algemene informatie omtrent de gehanteerde evaluatie- en ondervragingsvormen. Onder evaluatievorm valt de wijze van evaluatie van de studieprestaties en de eventuele bijzondere voorwaarden vermeld om te slagen: permanent - periodiek, summatief - formatief. Onder ondervragingsvorm verstaat men de vormen en -inhouden van de *evaluatie(s)* en hun relatie met de eindcompetenties: mondeling, schriftelijk, open boek, multiple choice, ...
- c. Beschrijving per opleidingsonderdeel = studiefiche
- Titel van het opleidingsonderdeel + referentie (of code)
 - Naam van de lesgever(s)
 - Inhoud van het opleidingsonderdeel
 - Indien van toepassing: begincompetenties
 - Doelstelling van het opleidingsonderdeel: per opleidingsonderdeel moeten de eindcompetenties worden opgesteld.
 - Niveau van het opleidingsonderdeel. Hier kan een onderscheid gemaakt worden tussen basis, intermediair of gevorderd.
 - Plaats van het opleidingsonderdeel in het programma (jaarvak, semestervak, vb. vermelding semester 1 of semester 3 vak).
 - Studieomvang van het opleidingsonderdeel (gebaseerd op de ECTS werklast voor de student)
 - (Didactische) Werkvormen
 - Evaluatievormen
 - Studiemateriaal
 - Onderwijstaal (cfr. Taalregeling)

4.6.4 Kwaliteitszorg

Bij de interne kwaliteitszorg van de opleiding staan 3 aspecten centraal: het denken in termen van de [PDCA-cyclus](#), het uitwerken/gebruiken van goede mechanismen en instrumenten ter ondersteuning van deze cyclus en een afstemming tussen de partners om het kwaliteitszorgbeleid vorm te geven en waar nodig verbetermaatregelen te nemen.

Mogelijke mechanismen en instrumenten zijn: de interne goedkeuringsprocedure voor nieuwe opleidingen en programmawijzigingen, de evaluatie van docenten door studenten en studietijdmetingen.

Voor de uitwerking van de kwaliteitszorg, verwijzen we echter naar [hoofdstuk 5](#).

4.6.5 Toelatingsvoorwaarden

Het decreet onderscheidt momenteel drie soorten toelatingsvoorwaarden:

- de algemene toelatingsvoorwaarden waar de instellingen aan gebonden zijn en waar geen eigen invulling mogelijk is;
- bijzondere toelatingsvoorwaarden die gelden in bepaalde studiegebieden (toelatingsexamens arts-tandarts en kunstopleidingen);
- de afwijkende toelatingsvoorwaarden die gelden in het kader van de inschrijving voor de bacheloropleiding waarvoor een aantal criteria zeer specifiek bepaald zijn in het decreet. Elk instellingsbestuur heeft een reglement moeten opstellen waarin de afwijkende toelatingsvoorwaarden op grond waarvan personen die niet aan algemene toelatingsvoorwaarden voldoen, ingeschreven kunnen worden voor een bacheloropleiding.

Deze afwijkende toelatingsvoorwaarden kunnen enkel rekening houden met volgende elementen:

- humanitaire redenen;
- medische, psychische of sociale redenen;
- het algemeen niveau van de kandidaat, getoetst op de door het instellingsbestuur bepaalde wijze.

Deze reglementen betreffende de afwijkende toelatingsvoorwaarden kunnen bij de instelling worden opgevraagd.

Belangrijk is om in de toelatingsvoorwaarden tot een vervolgopleiding (initiële Master) ten minste één vooropleiding op Bachelorniveau op te nemen. Dit is een wettelijke bepaling voorzien in het Flexibiliseringsdecreet (art. 12). Studenten die niet in het bezit zijn van de vooropgestelde vooropleiding kunnen via een [schakelprogramma](#), [voorbereidingsprogramma](#), ['verkorte' bachelors of master](#) de toegang tot de vervolgopleiding krijgen.

Meer concrete informatie over algemene en afwijkende toelatingsvoorwaarden, ook voor houders van een buitenlands diploma vind je [hier](#).

Toelatingsvoorwaarden met betrekking tot een gezamenlijke opleiding dienen door alle betrokken instellingen te worden vastgelegd en goedgekeurd. Dit binnen het geldende wettelijk kader en (voor internationale Joint Degrees) volgens de [Lisbon Recognition Convention](#). De Lisbon Recognition Convention probeert de erkenningen van diploma's in Europa te versoepelen. Het stelt voorop dat erkenningsaanvragen op een faire wijze en binnen een redelijke termijn gewaardeerd worden. Het algemeen principe is dat buitenlandse diploma's worden erkend, tenzij er substantiële verschillen zijn. Dit geldt zowel voor erkenningsaanvragen in verband met de toegang tot het hoger onderwijs, studieperioden als voor einddiploma's. De bewijslast van die substantiële verschillen ligt bij de evaluerende instantie. De Lisbon Recognition Convention moedigt de verdragspartijen ook aan speciale erkenningsmaatregelen te treffen voor vluchtelingen en raadt de verdragspartijen aan het diplomasupplement in te voeren.

Van zodra België, een federale staat, de Lisbon Recognition Convention ratificeert zal de conventie onmiddellijk van toepassing zijn in Vlaanderen. Op 17 juli 2000 keurde de Vlaamse regering de Lisbon Recognition Convention goed en de principes van de Lisbon Recognition Convention zijn verwerkt in het decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. De Vlaamse Overheid ratificeerde de Lisbon Recognition Convention op 15 december 2006. Hoewel de andere gemeenschappen in België nog niet zo ver zijn, is dit vooral een academische oefening in het wachten. Doordat de principes in het structuurdecreet zijn ingeschreven, kan er in de Vlaamse gemeenschap al volop met deze principes gewerkt worden.

Bij het afstemmen van de programma's zal echter toch de nodige aandacht moeten gaan naar deze aangelegenheid. Het is niet omdat in Vlaanderen reeds met relatieve soepelheid met de gelijkwaardigheid kan omgesprongen worden, dat dit bij alle buitenlandse partners reeds het geval zal zijn.

4.7 Randvoorwaarden

4.7.1 Geldzaken

a. Financiering en kosten-baten analyse

Een grondige kosten-batenanalyse dient best vooraf uitgevoerd te worden om te weten of alle partnerinstellingen solvabel zijn. Indien het een volledig nieuwe opleiding betreft die de [macrodoelmatigheidstoets](#) moet doorstaan, moeten *alle* participerende instellingen kunnen aantonen dat ze solvabel zijn aan de hand van een beschrijving en motivering van de financiële voorzieningen, een financieel vijfjarenplan en een jaarrekening en balans van de voorbije drie jaar.

b. Studiegelden

Omtrent studiegelden is reeds heel wat inkt gevloeid en met name de ongelijkheid in bedragen tussen landen is vaak een onderwerp van discussie. Tussen de partners moet duidelijk vastgelegd worden waar studenten zich inschrijven en hoeveel het studiegeld bedraagt. Er moet worden gestreefd naar een afstemmen van de studiegelden. Hier moet echter worden gewezen op een belangrijk aandachtspunt: de decretale onderwijswetgeving van de Vlaamse Gemeenschap laat op dit moment niet toe verhoogde studiegelden te vragen voor masteropleidingen. Verhoogde studiegelden zijn tot op heden enkel mogelijk voor master-na-masteropleidingen, zoals bepaald in art. 62 van het Flexibiliseringsdecreet.

4.7.2 Verzekeringen

Van elke onderwijsinstelling in Vlaanderen mag men veronderstellen dat zij een verzekeringsovereenkomst heeft die alle activiteiten van studenten in de context van hun regulier onderwijsprogramma dekt. Dat wil zeggen dat zij ook voor geaccepteerde zendingen naar het buitenland zich weinig zorgen moeten maken voor de verplaatsingen van en naar het leslokaal (of waar ze een andere verplichte activiteit moeten doormaken) en voor alle schade tijdens die ze zelf ondergaan tijdens de activiteit. Het kan nuttig zijn dat toch nog eens na te gaan bij de administratie van de eigen instelling.

Daarmee is de student nog niet verzekerd voor alle andere aspecten. Sommige buitenlandse engagements creëren immers verhoogde medische risico's. Schade die de student veroorzaakt aan derden kan voor sommige landen best extra verzekerd worden.

Voor binnenkomende studenten moet men ook vaak de raad geven via de centrale diensten van de instelling te passeren om na te gaan of ze voldoende verzekerd zijn (vooral voor niet-EER-studenten kunnen er zich problemen voordoen met bv. dekking inzake geneeskundige zorgen, en kan men zich soms via een centrale voorziening collectief regulariseren).

Een uitvoerige beschrijving van de verwittigingen die men aan de studenten best meegeeft, kan men vinden in [bijlage 4](#).

4.7.3 Materiële voorwaarden

Wanneer het opleidingsconcept ontwikkeld wordt dient men ook aandacht te besteden aan de materiële voorwaarden waarbinnen de opleiding tot stand zal komen. Zij kunnen bepaalde keuzes beïnvloeden.

a. Onderwijsinfrastructuur

De noden op het vlak van onderwijsruimten zullen veelal vergelijkbaar zijn met de noden bij de reguliere programma's waarbij al dan niet een beroep wordt gedaan op afstandsonderwijs.

b. Virtuele campus en elektronische leer- en werkomgeving

Joint (degree) programma's kunnen zoals reguliere programma's veel voordelen halen uit het gebruik van een elektronische leer- en werkomgeving (ELO), zowel wat het onderwijs zelf betreft als wat de meer praktisch-organisatorische aspecten rond de opleiding betreft.

Naast de klassieke toepassingen en de daaraan verbonden voordelen van de ELO in het reguliere onderwijs, kan de ELO samenwerking op het niveau van de opleidingsonderdelen en het curriculum in een samenwerkingsverband aanzienlijk vergemakkelijken. De ELO biedt bijvoorbeeld bijzondere mogelijkheden op het vlak van grensoverschrijdend groepswerk.

Vanuit praktisch-organisatorisch oogpunt biedt een ELO een centraal punt waar studenten, docenten en medewerkers elkaar kunnen ontmoeten (valven, discussieruimtes, postvakken voor opdrachten...) ondanks een geografische verspreiding. De ELO kan ook het werk van een centraal contactpersoon ondersteunen. Essentieel in situaties waar studenten en docenten niet binnen één instelling verblijven, is immers het beschikken over een centraal aanspreekpunt. Iemand die goed op de hoogte is van de organisatie van de opleiding en de structuren van de deelnemende instellingen moet de studenten met specifieke vragen en problemen begeleiden en hen doorverwijzen naar de juiste personen en informatiebronnen.

Cruciaal is hier dat alle studenten over voldoende vlotte toegang beschikken tot de ELO. Daarom moet men vanuit elke instelling gemachtigd zijn om in te loggen in de ELO, moeten laptops of computerklassen aanwezig zijn en bieden internetverbindingen in de residenties belangrijke voordelen. De praktijk leert dat verschillende ELO's vaak een grote bron van praktische problemen zijn. Het verdient dus zeker aanbeveling hier goede afspraken over te maken.

c. Bibliotheek

Idealiter maakt de bibliotheek deel uit van de ELO. Vooral studenten die voor hun opleiding aan meer dan één instelling verblijven, kunnen hiervan profiteren. Wanneer meerdere instellingen betrokken zijn, moeten de studenten ook toegang krijgen tot de verschillende bibliotheken.

d. Accommodatie

Studenten moeten tijdig geïnformeerd worden over het aanbod aan verblijfsmogelijkheden en, wat ze moeten ondernemen om een verblijfplaats te reserveren en welke uitrusting ze er mogen verwachten. Het zoeken van een verblijfplaats, zeker voor kortere periodes, kan een hele opgave zijn. Ondersteuning vanuit de instellingen kan een aantal kopzorgen van de studenten wegnemen.

e. Studentenvoorzieningen

Studenten moeten grondig geïnformeerd worden over de verschillende diensten die worden aangeboden. Vanwege hun korte verblijf zijn er minder informele kanalen waarlangs zij deze diensten leren kennen. De studenten moeten ook zoveel mogelijk in de eigen taal of ten minste in een internationale forumtaal geholpen kunnen worden. Een kring die de belangen van internationale studenten behartigt, kan mee voor ondersteuning zorgen van deze studenten. Ook geeft ze een stem aan de internationale studenten die aan de instelling verblijven. Bij het inrichten van een JDP waarbij studenten aan verschillende instellingen verblijven, kan de informatie betreffende studentenvoorzieningen gebundeld worden zodat de studenten op de hoogte zijn van de verschillende voorzieningen die aanwezig zijn in de instellingen.

f. Beurzen en fondsen

Het is raadzaam om binnen uw instelling informatie op te vragen over de mogelijkheden inzake mogelijke beurzen en fondsen voor studenten.

g. Visa

Studenten van buiten de EER moeten om langer dan 3 maanden legaal te kunnen verblijven in België een machtiging tot voorlopig verblijf (MVV) aanvragen voor België op de Belgische ambassade van het land waarin zij legaal verblijven. Dit is het zgn. studentenvisum (type D). Naast de toelating tot een erkende Belgische onderwijsinstelling moeten zij kunnen bewijzen dat zij beschikken over voldoende financiële middelen het zij door een studiebeurs, een bijlage 32 of het bewijs van eigen middelen. Bijlage 32 dient ondertekend door een garant die zelf moet beschikken over voldoende financiële middelen.

Voor korte studiebezoeken dienen zij indien afkomstig uit een visumplichtig land een Schengenvisum (toeristenvisum, type C) aan te vragen. Het bewijs van financiële solvabiliteit kan aangetoond worden door een beursattest of een bijlage 3 bis ondertekend door een Belg of buitenlander met permanent verblijf in België. Conform een recente EU-richtlijn dienen zij eveneens een verzekeringsattest geldig voor alle Schengenlanden voor te leggen bij hun visumaanvraag of aan de grens.

Bij aankomst wordt het MVV omgezet in een BIVR (Bewijs van inschrijving in het Vreemdelingenregister) door de gemeente waarin zij wensen te wonen en het Schengenvisum in een aankomstverklaring. Voor uitgebreide informatie hierover kan men een beroep doen op de dienst binnen de eigen instelling die zich toelegt op internationaal onthaal.

4.7.4 Onderwijs – en examenreglement

Bij elke (internationale) samenwerking moeten er duidelijke afspraken gemaakt worden over een aantal fundamentele aspecten die doorgaans in de onderwijs- en examenreglementen van de aparte instellingen staan.

In de context van een gemeenschappelijke opleiding waar de student inschrijft aan één instelling, stellen zich vaak weinig problemen. In de regel is de reglementering over de indeling van de opleiding, de opdeling binnen het academiejaar van componenten, de wijze van samenstelling van examencommissie, de manier van beoordelen en het komen tot een eindoordeel over slagen/niet-slagen (eventueel ook graden van verdienste) van die ene instelling dan van toepassing.

Bij multipole diplomering waar de student doorgaans slechts een stuk van de opleiding aan een andere instelling doorbrengt als uitwisselingsstudent, geldt in principe de regelgeving van de thuisinstelling behalve voor het gedeelte dat de student elders doorbrengt. Toch zal het vaak aangewezen zijn in deze contexten ook gemeenschappelijke afspraken te maken over ten minste de manier van beoordelen en het komen tot een eindoordeel (slagen vs. niet-slagen, graden van verdienste) om te vermijden dat studenten die parallelle trajecten volgen op een totaal verschillende manier worden behandeld.

In elk geval moeten afspraken over alle elementen van de opleiding worden gemaakt wanneer het gaat om een gemeenschappelijke opleiding waar de studenten kunnen inschrijven aan één van de deelnemende instellingen naar keuze. In dat geval kan het natuurlijk niet dat afhankelijk van de inschrijvingsstatus de studenten totaal verschillende mogelijkheden krijgen en anders zouden worden beoordeeld.

Het is dan ook van belang om zoveel als mogelijk specifieke afspraken vast te leggen in een specifiek onderwijs- en examenreglement, dat binnen de eigen instelling ter goedkeuring voor te leggen en het daarna duidelijk aan de studenten kenbaar te maken. Volgens de decretale bepalingen moeten de onderwijs- en examenreglementen ten minste volgende elementen zeer duidelijk vastleggen.

Onderwijsreglement

1° voor elke opleiding:

- a) de graad waartoe de opleiding leidt, de kwalificatie van de graad en desgevallend de specificatie van de graad;
- b) de inhoud en de doelstellingen van de opleiding, het opleidingsprogramma en de indeling in opleidingsonderdelen;
- c) in voorkomend geval: de afstudeerrichtingen;
- d) de volgtijdelijkheid van de onderscheiden opleidingsonderdelen;
- e) de organisatie van de opleiding in de vorm van modeltrajecten en geïndividualiseerde trajecten;

1°bis voor elk opleidingsonderdeel: de doelstellingen van het opleidingsonderdeel (aard, inhoud, profiel) en het niveau van het opleidingsonderdeel (inleidend, uitdiepend, gespecialiseerd);

1°ter voor elke opleiding en voor elk opleidingsonderdeel:

a) de regelen inzake de inschrijving van studenten, inzonderheid de keuzemogelijkheid tussen een diploma- of examencontract of tussen een credit- of examencontract en de mogelijkheden om de keuze voor een bepaald contract te wijzigen;

b) in voorkomend geval: de bijzondere vooropleidingseisen en de bijkomende inschrijvingsvoorwaarden, evenals de voorwaarden waaronder een student kan worden ingeschreven indien hij niet voldoet aan de algemene vooropleidingseisen;

c) de begin- en eindcompetenties;

d) de studieomvang uitgedrukt in studiepunten;

e) de voorwaarden waaronder vrijstellingen worden verleend;

f) de gebruikte onderwijstaal;

g) de voorwaarden waaronder de studenten opleidingsonderdelen kunnen volgen en daarover examen kunnen afleggen aan andere binnen- en buitenlandse instellingen voor hoger onderwijs;

2° Voor elke bachelorsopleiding in het hoger professioneel onderwijs:

a) de bachelorsopleiding die erop volgt;

b) de bachelorsopleidingen die erop volgen met bijkomende voorwaarden;

c) de mastersopleidingen die erop volgen met verduidelijking of al of niet een schakelprogramma moet gevolgd zijn;

d) de vermelding: geen vervolgopleiding;

3° Voor elke bachelorsopleiding in het academisch onderwijs c.q. afstudeerrichting binnen een bachelorsopleiding in het academische onderwijs:

a) de mastersopleiding(en) die er rechtstreeks op aansluiten;

b) c.q. de mastersopleiding(en) die er na het succesvol gevolgd hebben van een voorbereidingsprogramma op aansluiten;

c) eventueel de andere mastersopleiding(en);

d) eventueel de vermelding geen rechtstreekse vervolgopleiding;

4° Voor elke mastersopleiding:

- a) de bachelorsopleiding c.q. afstudeerrichting waarop de mastersopleiding rechtstreeks aansluit;
 - b) c.q. de bachelorsopleiding(en) c.q. afstudeerrichting(en) waarop de mastersopleiding aansluit na het succesvol gevolgd hebben van een voorbereidingsprogramma;
 - c) c.q. de bachelorsopleiding(en) die aansluiten na het eventueel met succes gevolgd hebben van een schakelprogramma;
 - d) eventueel de andere bachelorsopleiding(en);
 - e) in voorkomend geval de mastersopleidingen die er op volgen zoals bedoeld in artikel 66, § 5;
 - f) in voorkomend geval de mastersopleidingen die er op volgen met bijkomende voorwaarden;
- 5° Voor elke mastersopleiding die volgt op een andere mastersopleiding:
- a) de mastersopleiding(en) waarop de mastersopleiding volgt;
 - b) eventueel de andere mastersopleidingen met de bijkomende voorwaarden;
- 6° Voor elke bachelorsopleiding die volgt op een bachelorsopleiding:
- a) de bachelorsopleiding(en) waarop de bachelorsopleiding volgt;
 - b) eventueel de andere bachelorsopleidingen met de bijkomende voorwaarden;
- 7° de organisatie van het academiejaar met inbegrip van de vakantieregeling voor de studenten;
- 8° de wijze van bepalen van het aantal studiepunten van elk opleidingsonderdeel en de daarbij gehanteerde criteria en normen;
- 9° de gedragscode inzake de taalregeling;
- 10° de voorwaarden waaronder attesten van bekwaamheid worden verleend;
- 11° de interne beroepsprocedures inzake:
- a) het verlenen van bewijzen van bekwaamheid;
 - b) het toekennen van vrijstellingen;
 - c) het opleggen van een schakel- en/of voorbereidingsprogramma, en het vaststellen van de studieomvang van dergelijk programma;
 - d) het opleggen van een in [artikel 52](#) van het decreet van 30 april 2004 betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen en houdende dringende hogeronderwijsmaatregelen bedoelde maatregel van studievoortgangsbewaking;

12° de wijze waarop de in 11° bedoelde beslissingen worden herzien indien zij zijn aangetast door materiële vergissingen;

13° de procedure ter behandeling van klachten van de studenten met betrekking tot de onderwijsverzorging;

14° de regelen inzake de organisatie van informatiesessies voor studenten die zich voor de eerste maal inschrijven aan de instelling.

Examenreglement:

1° de wijze waarop de vorm van de examens wordt bepaald en bekendgemaakt;

2° de periodes waarbinnen de examens worden afgelegd;

3° de wijze waarop de openbaarheid van zowel de mondelinge als schriftelijke examens wordt gewaarborgd;

4° de wijze van samenstelling van de examencommissies en de wijze waarop de representativiteit van die commissies wordt gegarandeerd;

5° de aanstelling en de taakomschrijving van de ombudsman;

6° de wijze van bekendmaking van de resultaten van de examens en van de proclamatie van de afgestudeerden van een opleiding;

7° de procedure en voorwaarden om te slagen en om vermeldingen toe te kennen aan geslaagde studenten;

8° de procedure waarbij geschillen tussen de studenten en de examinatoren voor of na het bekend maken van de examenresultaten worden behandeld. Deze procedure vermeldt eveneens de interne en externe beroepsmogelijkheden voor de betrokken studenten;

9° de volgtijdelijkheid van de onderscheiden examens;

10° de algemene regels en de modaliteiten van deliberatie;

11° de wijze waarop omgegaan wordt met overmacht of met onregelmatigheden tijdens het examenverloop;

12° de wijze waarop examenbeslissingen, aangetast door materiële vergissingen, worden herzien;

13° of het mogelijk is om van opleidingsonderdelen waarvan het examen uit twee of meer onderdelen bestaat, de resultaten voor bepaalde examenonderdelen te behouden in een volgend academiejaar en de voorwaarden waaronder dit kan gebeuren.]²

4.7.5 Diverse wettelijke regelingen zoals contracten, copyright...

Uitgebreide informatie over deze thema's vindt men [hier](#)

Bijzondere aandachtspunten in een nationale context, maar nog meer in een internationale context vormen de:

a. Overeenkomsten in verband met stages

Studenten kunnen in België niet zomaar verplichte of vrijwillige studiestages in een instelling of bedrijf volgen. Er moet in elk geval nagegaan worden met de buitenlandse partner welk de vergelijkbare situatie ginder is. Essentieel is dat het in elk geval moet gaan om een gehonoreerde studieactiviteit die onbezoldigd is. Dat is ook een voorwaarde met het oog op verzekering. De termijnen zijn ook relatief beperkt.

Een stage waarbij de student niet meer ingeschreven is aan de instelling kan niet als studiestage worden beschouwd, tenzij het een 'uitloopstage' in het kader van een verplichte studiestage betreft die zich situeert tot uiterlijk 120 dagen na het academiejaar.

Instellingen hebben in principe vaak modelovereenkomsten die elke situatie regelen. Als de stagegever geen gebruik wenst te maken van de modelovereenkomst, moet bijzondere aandacht worden besteed aan de bepalingen in het contract die de Welzijnswet betreffen.

b. Afspraken in verband met intellectueel eigendomsrecht.

Als er oorspronkelijke werkstukken worden verlangd van de student en zeker als deze kunnen leiden tot exploitatiemogelijkheden, moeten er tussen de partners ook duidelijke algemene afspraken worden vastgelegd.

Het intellectueel eigendomsrecht ontstaat wanneer een oorspronkelijke veruitwendiging wordt geleverd door studenten. Dat recht zelf is onvervreemdbaar. Dat recht op de veruitwendiging – dat eventueel kan gedeeld worden in functie van de inbreng van anderen – staat los van eventuele onderzoeksresultaten zelf. Gezien de prestatie doorgaans in de context van een tewerkstelling door een instelling zal plaatsvinden of alleszins met gebruikmaking van de faciliteiten ervan, zijn vermogens- en exploitatieafspraken in principe – volgens de reglementering binnen de instelling – eigendom van de instelling zelf. Duidelijke afspraken met buitenlandse partners worden best gemaakt op grond van de bestaande reglementen.

4.7.6 Uitreiking diploma en diplomasupplement

De vorm en de invulling van het diploma en diplomasupplement worden bepaald door de keuze die men heeft gemaakt: gemeenschappelijk diploma of multi-pele diplomering. De precieze bepalingen hieromtrent kan men terugvinden in het uitvoeringsbesluit met betrekking tot de diploma's en supplementen:

www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13526.

De centrale administratieve diensten van elke instelling zijn doorgaans vertrouwd met deze sjablonen en kunnen met raad en daad verder bijstaan.

Uiteraard kan het uitreiken van het diploma pas nadat de student geslaagd is voor het voorgenomen studietraject. Bij een gemeenschappelijke opleiding/gemeenschappelijk diploma kan dat natuurlijk alleen maar indien de beide instellingen het hier overeenkomstig de gemeenschappelijk gemaakte afspraken (zie rubriek onderwijs- en examenreglement) over eens zijn.

In de context van multiële diplomering is het perfect mogelijk dat de uitreiking van de diploma's niet samengaat in de tijd. Het kan zijn dat de student aan de ene instelling reeds voldoet aan de diplomavooraarden terwijl hij aan de andere instelling nog niet helemaal voldoet aan de voorwaarden. Dit wordt best zoveel als mogelijk vermeden omdat het dan moeilijk wordt om in de diplomasupplementen de samenhang tussen de beide diploma's te verduidelijken.

Tot slot nog dit: Het diplomasupplement wordt (nog) niet in alle landen uitgereikt en al zeker niet volgens het internationale sjabloon overgenomen in de Vlaamse regelgeving. Goede afspraken hieromtrent zijn daarom ook nodig.

5 Kwaliteitscultuur en kwaliteitsverbetering

5.1 Kwaliteitscultuur en de consolidatie van de opleiding

5.1.1 Kwaliteitscultuur

Kwaliteitszorg moet er op gericht zijn een kwaliteitscultuur te ontwikkelen en te bestendigen. Ook bij de ontwikkeling van een Joint (degree) programma speelt dit een cruciale rol. Basisvoorwaarde voor de ontwikkeling van een kwaliteitscultuur is een gedeelde visie, transparante besluitvorming en engagement. Daarnaast is er ook nood aan een kwaliteitsmodel dat door alle partners wordt geadapteerd. Aanvullend veronderstelt kwaliteitscultuur gemeenschappelijk gedeelde waarden, een open communicatie, makkelijk beschikbare informatie en de focus op verbeterprocessen. Kwaliteitszorg is immers een bekommernis voor iedereen en moet daarom gedragen worden door iedereen.

Het implementeren van een Joint (degree) programma in organisaties verspreid over verschillende landen levert bijkomende uitdagingen op. Verschillen in organisatiecultuur en achterliggende waarden moeten erkend en in evenwicht gebracht worden. Met het oog op wederzijdse erkenning moeten er daarom duidelijke afspraken gemaakt worden.

De ontwikkeling en uitvoering van een Joint (degree) programma is doorgaans verankerd in de besturende processen van de deelnemende organisaties. Dit brengt twee aandachtspunten met zich mee.

1. Binnen iedere partnerorganisatie moet het Joint (degree) programma hiërarchisch gekaderd worden op het strategische, tactische en operationele besturingsniveaus. Dit heeft o.m. tot gevolg dat de stappen uit de [PDCA-cycli](#) ook beleidsmatig opgevolgd moeten kunnen worden.
2. Doordat het Joint (degree) programma een samenwerkingsproject is tussen verschillende partnerorganisaties ontstaat de nood aan een aangepast besturingsniveau (een

'stuurgroep') waarnaar eveneens terugkoppeling noodzakelijk is. Het is daarom belangrijk het statuut (strategisch, tactisch en/of operationeel), bevoegdheden en verantwoordelijkheden van dit besturingsniveau goed te omschrijven binnen de [stuurgroep](#).

5.1.2 Consolidatie van het Joint (degree) programma

Consolidatie van het Joint (degree) programma vindt plaats in de mate waarin:

- de doelstellingen van het programma voldoende operationeel omschreven zijn;
- het programmaconcept coherent, consistent en uitvoerbaar is;
- de programmaonderdelen op een aantoonbare wijze bijdragen tot het bereiken van de doelstellingen (onder de vorm van leerresultaten);
- de uitvoering van het programma coherent verloopt;
- de aanbieders van programmaonderdelen competent zijn om samen, in onderling overleg de kwaliteit van het JD-programma te verbeteren, te verankeren en te verantwoorden.

5.1.3 PDCA-cyclus

Centraal in de aanpak van kwaliteitszorg staat de PDCA-cyclus of kwaliteitscyclus. Het opzetten van een kwaliteitssysteem volgens deze cyclus houdt in dat men in eerste instantie bepaalt wat men met de opleiding wil bereiken en hoe dat binnen specifieke randvoorwaarden zal worden aangepakt (Plan). In de uitvoeringsfase worden die plannen in praktijk gebracht (Do). Vervolgens wordt nagegaan of men effectief realiseert wat men met de opleiding voor ogen had en of dit op een kwaliteitsvolle manier gebeurt (Check). In een laatste fase worden acties opgezet om daar waar nodig, verbetering te realiseren (Act).

5.2 Evaluatie en verbetering van een bestaand Joint (degree) programma

Ook bij een bestaand Joint (degree) programma is het principe van kwaliteitszorg heel belangrijk. In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de kwaliteitsborging en –verbetering van een bestaand Joint (degree) programma.

5.2.1 Engagement voor kwaliteit

Het engagement voor kwaliteit en kwaliteitszorg vormt een essentieel onderdeel in de overeenkomst die eerder tussen de partnerinstellingen werd afgesloten. In een bijlage bij de overeenkomst wordt bij voorkeur ook al meer concreet aangegeven welke elementen hoe dan ook deel uitmaken van het kwaliteitsbeleid en hoe daarbinnen de verantwoordelijkheden zijn verdeeld. Daarbij moet rekening worden gehouden met de wetgeving die daarover binnen de verschillende landen van kracht is.

5.2.2 Decretale bepalingen

Inzake kwaliteitszorg en accreditatie zijn internationale opleidingen gebonden aan dezelfde decretale richtlijnen als andere opleidingen. Ook deze opleidingen moeten hun interne en externe kwaliteitszorg gestalte geven en dienen geaccrediteerd te zijn. Vanuit Vlaams

perspectief is het vooral belangrijk in het oog te houden dat indien men een opleiding wil laten accrediteren door de NVAO, deze accreditatie steeds betrekking heeft op de opleiding als geheel. Met dit gegeven dient rekening te worden gehouden bij de uitbouw van het intern kwaliteitszorgsysteem en bij de voorbereiding en uitvoering van de externe beoordeling.

5.2.3 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteit wordt permanent opgevolgd door de Stuurgroep. Deze kan zich hierbij baseren op informatie die verkregen wordt uit contacten met studenten en docenten maar zal ook gerichte initiatieven opzetten om de kwaliteit van het onderwijs te evalueren. Deze initiatieven richten zich op afzonderlijke opleidingsonderdelen en op het curriculum als geheel. In beide gevallen krijgen de initiatieven gestalte volgens een vooraf vastgesteld stramien of evaluatieplan waarin bepaald wordt wat, op welk moment door wie moet gebeuren. Ook de opvolging van de evaluaties (met aandacht voor het opstellen en uitvoeren van een verbeterplan) dienen in het evaluatieplan expliciet een plaats te krijgen.

Het uitgangspunt bij uitstrek voor initiatieven in het kader van de kwaliteitsbewaking is het [onderwijskundig referentiekader](#) van de opleiding. Dit kader vormt de basis waaraan de kwaliteit van de opleiding wordt getoetst. De kwaliteitsaspecten en -criteria zijn bij voorkeur geoperationaliseerd in indicatoren.

Op gezette tijdstippen zullen gegevens die informatie opleveren over (de kwaliteit van) de opleiding en de onderdelen ervan worden samengebracht en aangevuld met het oog op het nemen van verbetermaatregelen. In een latere fase kunnen deze activiteiten bruikbaar zijn bij het opstellen van een zelfevaluatie-rapport. Dit zelfevaluatie-rapport, dat de basis vormt voor een visitatie naar Vlaams model, zal hierbij rekening moeten worden gehouden met de richtlijnen in het [VLIR-VLHORA visitatieprotocol](#).

Indien het de bedoeling is om de visitatiecommissie uitspraken te laten doen over het geheel van opleiding² gelden daarbij specifiek voor een Joint (degree) programma volgende bijkomende aandachtspunten:

- het ZER bestrijkt de opleiding als geheel in al haar aspecten met aandacht voor het aandeel van alle instellingen. Dit impliceert onder meer dat men in de beschrijving van een aantal kwaliteitsaspecten (of facetten) duidelijk differentieert naargelang van de betrokken instellingen (bijvoorbeeld met betrekking tot in- en uitstroom van studenten, infrastructuur, materiële voorzieningen, ...)
- alle partners (met inbegrip van de studenten) worden betrokken bij de activiteiten die de redactie van het ZER voorafgaan en bij het schrijven van het ZER zelf;
- de taal van het Zelfevaluatie-rapport (ZER): hierover kunnen best tijdig afspraken worden gemaakt met VLIR en/of VLHORA;
- speciale aandacht voor aspecten van de opleiding of de randvoorwaarden die sterk gebonden zijn aan of bepaald worden door het samenwerkingsverband waarbinnen

² Om te vermijden dat men in een latere fase bijkomende stukken (art. 57 bis van het decreet van 4 april 2003 betreffende het hoger onderwijs in Vlaanderen) moet indienen bij de NVAO om de kwaliteit van de buitenlandse inbreng aan te tonen.

de opleiding gestalte krijgt (bijvoorbeeld begeleiding van studenten, concertatie tussen de partners,...).

Op grond van de zelfevaluatie zal de opleiding sterktes en zwaktes kunnen identificeren. Op basis hiervan kan een verbeterplan worden opgesteld waarin aangegeven wordt welke punten verder moeten worden opgevolgd, welke acties moeten worden ondernomen, het tijdsbestek waarbinnen dit dient te gebeuren en wie daarin verantwoordelijkheid draagt. Door meteen in te spelen op de interne evaluatie zal de opleiding niet alleen snel reageren op de vastgestelde tekorten maar zal men de visitatiecommissie kunnen informeren over de verbeterplannen en reeds ondernomen acties.

Na het bezoek van de visitatiecommissie kan het verbeterplan eventueel worden aangevuld of bijgesteld.

5.2.4 Externe kwaliteitsbewaking: visitatie en accreditatie

Een visitatie naar Vlaams model stelt in het geval van een Joint (degree) programma ook specifieke eisen aan aanpak en opzet van de visitatie. Dit omdat de visitatiecommissie zich een oordeel dient te vormen over het geheel van de opleiding.

In de aanloop naar de visitatie dienen met VLIR en/of VLHORA afspraken gemaakt te worden over de formules van het bezoek:

- de visitatiecommissie bezoekt alle partners. Deze optie is de meest kosten- en arbeidsintensieve.
- de visitatiecommissie bezoekt één partner. De verschillende partners stellen er informatie ter beschikking om op die manier de visitatiecommissie toe te laten zich een zo volledig mogelijk beeld te vormen. Het materiaal beperkt zich dan niet alleen tot cursusmateriaal, handboeken enz. Aan de hand van presentaties en videomateriaal kan men de visitatiecommissie ook informeren over infrastructuur, enz. Gesprekken met docenten, studenten, alumni uit de andere instellingen kunnen gebeuren via videoconferencing of telefoon.

De organisatie van een visitatie waar alle partners bij betrokken zijn vergen goede en tijdig gemaakte afspraken tussen de partners onderling en met het evaluatieorgaan.

Accreditatie

Accreditatie is "het verlenen van een keurmerk dat aangeeft dat aan bepaalde maatstaven is voldaan"³.

De ondertekening van de [Bolognaverklaring](#) in 1999 was voor veel landen de aanleiding om een accreditatiestelsel te introduceren, waarmee kan worden vastgesteld of opleidingen voldoen aan criteria voor basiskwaliteit.

Vlaanderen (en ook Nederland) heeft in de eerste fase gekozen voor accreditatie op het niveau van opleidingen, ook om de internationale herkenbaarheid van het hoger onderwijs te vergroten. Dat heeft immers een gunstig effect op de uitwisseling van studenten en de voorbereiding op de internationale arbeidsmarkt. In het licht van de internationalisering van

³ NVAO, 2003

studie en arbeidsmarkt zorgt accreditatie voor (vergelijkbare) kwaliteitsborging van opleidingen binnen het hoger onderwijs.

In Vlaanderen bepaalt Art. 57 van het [Structuurdecreet](#) dat enkel geaccrediteerde bachelor- en masteropleidingen in Vlaanderen een erkend diploma kunnen uitreiken en in het [Hoger Onderwijsregister](#) vermeld kunnen worden. Dit geldt eveneens voor gezamenlijk georganiseerde opleidingen, al dan niet in een internationaal verband, die een gezamenlijk diploma aanbieden. De accreditatie van een Vlaamse gezamenlijke opleiding wordt verleend op een gezamenlijke aanvraag van de betrokken instellingsbesturen (art. 57§3). Omdat net dit punt voor problemen kan zorgen, wordt een accreditatie best grondig voorbereid. In Vlaanderen wordt de accreditatie van de opleiding als geheel gevraagd. Dit is in het buitenland niet altijd het geval. Daarom is het aangewezen om de verschillende juridische statuten in de diverse landen na te gaan. Een buitenlandse partnerinstelling kan bijvoorbeeld een instellingsaudit in combinatie met opleidingsaccreditering hebben die moeilijk verzoenbaar is met de accreditatie van afzonderlijke opleidingen (Vlaanderen, Nederland). Bij verlies van de accreditatie van de buitenlandse instelling, heeft dit ook gevolgen voor de gezamenlijke opleiding.

In Vlaanderen en Nederland gebeurt de accreditatie door het erkend Nederlands-Vlaams Accreditatieorgaan [NVAO](#).

Het accreditatieproces kan enkel starten indien er een externe beoordeling in het aanvraagdossier zit. Deze externe beoordeling kan bestaan uit een visitierapport van VLIR-VLHORA of een door een evaluatieorgaan uitgevoerde externe beoordeling die voldoet aan de door [ENQA](#) uitgewerkte [European Standards for the External Quality Assurance of Higher Education](#). Dit laatste kan zich voordoen bij gezamenlijke opleidingen, georganiseerd door een Vlaamse instelling met één of meer buitenlandse instellingen voor hoger onderwijs.

Indien bij een internationale Joint Degree de accreditatie door een ander, buitenlands accreditatieorgaan is gebeurd, dan kan de NVAO de accreditatie verlenen op grond van een [als equivalent erkende accreditatie](#). Daardoor zijn ECA principles for accreditation procedures regarding joint programma's (ook voor VLIR en VLHORA) bindend geworden. Tussen de datum waarop de als equivalent te erkennen accreditatie is uitgebracht en de datum van de accreditatieaanvraag bij de NVAO mag niet meer dan één jaar verlopen zijn. Buitenlandse partners die vragen hebben omtrent de evaluatie en accreditatieprocedure kunnen ofwel bij hun eigen Visiterende en Beoordelende Instantie (VBI) terecht of bij NVAO.

Als de NVAO meent dat een oordeel van een ander accreditatieorgaan niet voldoet aan de vermelde begripsomschrijving zoals gestipuleerd in het Structuurdecreet, kan de accreditatieprocedure desalniettemin worden voortgezet. De accreditatie verleend door een buitenlands accreditatieorgaan wordt in dat geval beschouwd als een externe beoordeling. Dit betekent dat naast deze als externe beoordeling beschouwde accreditatie er alsnog een aparte accreditatie moet gebeuren door de NVAO, volgens de daartoe voorzien procedure en op basis van het [sjabloon](#) opgesteld door de NVAO.

Voor meer informatie omtrent de concrete erkennings- en accreditatieprocedure van de NVAO klik je [hier](#).

6 Overeenkomst

Decretaal is vastgelegd dat een goede overeenkomst een basisvoorwaarde is voor het organiseren van een gezamenlijke opleiding.

In bijlage [5](#), [6](#) en [7](#) kan je voorbeelden van mogelijke samenwerkingsovereenkomsten vinden.

Indien gewenst kan men in eerste instantie een engagementsverklaring ondertekenen waarbij instellingen zich ertoe verbinden tot een gemeenschappelijk programma te komen. Dat moet dan in een volgende fase geconcretiseerd worden in een specifieke overeenkomst. Gezien deze samenwerkingsovereenkomst hoe dan ook juridische en financiële implicaties hebben, zal de overeenkomst dan ook op het niveau van de instelling door een gemachtigd iemand (rector, directeur, departementsverantwoordelijke,... conform de interne delegatie-afspraken die in het huishoudelijk reglement van de instelling staan) moeten worden getekend. Op het niveau van de opleiding zelf is het niet onbelangrijk dat de lokale verantwoordelijke mede-ondertekent om duidelijk het engagement te situeren.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Definities en verklarende woordenlijst

Competenties

Het vermogen om adequaat te functioneren in een bepaalde context door passende integratie van kennis, vaardigheden en attitudes. Competenties worden door de student verworven.

European Qualifications Framework (EQF)

Het EQF is een gemeenschappelijk referentieraamwerk dat als vertaalmiddel kan dienen tussen de verschillende kwalificatiesystemen en niveaus binnen de EU. De kwalificaties of diplomaniveaus (in EU behaald) worden aangeduid via 8 gemeenschappelijke referentieniveaus van het EQF. Dit maakt het mogelijk om binnen Europa een diploma te situeren en diplomaniveaus met elkaar te vergelijken. Het betreft hier zowel academische als beroepskwalificaties. Meer informatie: [klik hier](#).

EVC: Eerder Verworven Competentie

Een eerder verworven competentie, zijnde het geheel van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes, verworven door middel van leerprocessen, die niet met een studiebewijs werden bekrachtigd. Via een instellingseigen (of associatie-eigen) procedure wordt bepaald welke competenties een kandidaat-student verworven heeft.

EVK: Eerder verworven Kwalificatie

Een eerder verworven kwalificatie, zijnde elk binnenlands of buitenlands studiebewijs dat aangeeft dat een formeel leertraject, al dan niet binnen onderwijs, met goed gevolg werd doorlopen, voor zover het niet gaat om een [creditbewijs](#) dat werd behaald binnen de instelling en opleiding waarbinnen men de kwalificatie wenst te laten gelden.

Formatieve evaluatie⁴

Formatieve evaluatie is het gebruik van toetsen tijdens het onderwijsleerproces met de bedoeling op diverse momenten **feedback te verschaffen** aan de studenten en de docent over de gemaakte vorderingen. Door dit continu volgen van de voortgang van de studenten kunnen tekorten en foutieve inzichten tijdig opgespoord worden, zodat een efficiënte bijsturing en correctie mogelijk worden. Formatieve evaluatie wordt m.a.w. gebruikt ter ondersteuning van het leerproces.

Formatieve evaluatie wordt vaak in één adem genoemd met het complementaire [summatieve evaluatie](#).

Joint Degree

Een "gemeenschappelijk diploma" of "joint degree" is één van de mogelijke vormen van een gezamenlijk programma. Bij gezamenlijke diplomering wordt er een gemeenschappelijk opleidingstraject opgezet tussen meerdere partners via studenten- of docentenuitwisseling. De instellingen reiken slechts één gemeenschappelijk diploma uit. Het kan dus ook zijn dat studenten die niet naar het buitenland gingen in zo'n gemeenschappelijk opgezet opleidingstraject een diploma van andere instellingen krijgen. De Vlaamse decreetgever heeft hier merkwaardig genoeg weinig bijkomende voorwaarden opgelegd.

⁴ Vandenberghe, R. , *Algemene didactiek*. Leuven: Acco, 1999

Joint Programma

De meest algemene term die men hiervoor hanteert is een “gezamenlijk programma” (of “joint programme”). Eigenlijk drukt men hiermee niet meer uit dan dat men op één of andere manier samenwerkt om studenten te brengen tot gemeenschappelijke doelstellingen en leerresultaten en liefst via een studentenuitwisseling. Dit geldt in het bijzonder voor Erasmus Mundus. (http://ec.europa.eu/education/programmes/mundus/index_en.html).

Learning Outcomes⁵

Intended learning outcomes are statements – made by the academic staff- of what a learner is expected to know, understand and/or be able to demonstrate after completion of a process of learning. Learning outcomes must be accompanied by appropriate assessment criteria which can be used to judge whether the expected learning outcomes have been achieved. Learning outcomes, together with assessment criteria, specify the requirements for the award of credit, while grading is based on attainment above or below the requirements for the award of credit. Credit accumulation and transfer is facilitated if clear learning outcomes are available to indicate with precision the achievements for which the credit will be awarded.

Multipiele diplomering

Bij een “multipiele diplomering” (bi-diplomering is de meest voorkomende variant) of “multiple degree” (double degree) verbinden de instellingen er zich toe om de studenten tot een aantal gemeenschappelijke doelstellingen of leerresultaten te brengen. De opleidingen van de deelnemende partners (en dus ook de trajecten van de individuele studenten) hoeven niet volledig met elkaar overeen te stemmen, maar in dit geval is het volgens de Vlaamse decreetgever wel essentieel dat de student een deel van de opleiding aan één van de deelnemende (buitenlandse) instellingen heeft gevolgd.

De multipiele diplomering wordt soms ook gebruikt wanneer men een volledig op elkaar afgestemd programma heeft opgezet dat normaliter zou kunnen leiden tot een gemeenschappelijk diploma, maar waar wettelijke bezwaren in binnen- of buitenland leiden tot praktische problemen (vb. in sommige landen is het nog altijd niet toegelaten om een buitenlandse diplomabenoaming bij op het diploma te zetten).

Schakelprogramma

Een schakelprogramma is een overgangsprogramma tussen een **professionele bachelor** (hogeschoolopleiding van 180 studiepunten) en een **master**. Dit overgangsprogramma heeft een studieomvang van ten minste 45 studiepunten en ten hoogste 90 studiepunten. In bepaalde gevallen kan op grond van bewezen EVC en EVK (zie verder) de totale studieomvang teruggebracht worden tot minder dan 45 studiepunten.

Summatieve evaluatie⁶

Summatieve evaluatie heeft plaats op het einde van een min of meer omvattende onderwijsperiode, bijvoorbeeld een afgerond stuk leerinhoud, een cursusonderdeel of een gehele cursus. De uitgangsvraag voor deze evaluatie is in hoeverre de student een welomschreven geheel van onderwijsdoelen bereikt heeft? De zo verkregen informatie wordt gebruikt om beslissingen te nemen i.v.m. de vorderingen van de studenten, advies te geven bij studieoriëntering, etc. De verkregen gegevens kunnen ook leiden tot conclusies i.v.m. optimalisering van het didactisch handelen van de docent in de toekomst, bijvoorbeeld een verandering in

⁵ J. Gonzáles, R. Wagenaar, *Tuning Educational Structures in Europe: Universities' contribution to the Bologna process, an introduction*, pp. 146-147, 2006

⁶ Vandenbergh, R. , *Algemene didactiek*. Leuven: Acco, 1999

opeenvolging van diverse leerstofonderdelen. Summatieve evaluatie wordt vaak in één adem genoemd met het complementaire [formatieve evaluatie](#).

Vlaamse kwalificatiestructuur

De VKS is het 'nationale' antwoord op het EQF. Het is, net als het EQF een instrument om alle gevalideerde kwalificaties in kaart te brengen en hun onderlinge verhoudingen te verduidelijken. De 8 niveaus van het EQF dienen als inspiratiebron voor de Vlaamse kwalificatiestructuur. Het is de bedoeling om de Vlaamse kwalificatiestructuur aan het European Qualifications Framework te linken tegen 2009. Meer toelichting vind je [hier](#).

Volgtijdelijkheid

De volgorde waarin opleidingsonderdelen dienen te worden gevolgd, rekening houdend met de vereiste begincompetenties voor elk opleidingsonderdeel.

Vorbereidingsprogramma

Een voorbereidingsprogramma is een overgangsprogramma tussen een **academische bachelor** en een **master**, eventueel te volgen als de bachelor niet rechtstreeks aansluit bij de master. In tegenstelling tot het schakelprogramma, is er geen minimum- en maximumgrens vastgesteld wat het aantal studiepunten betreft. Studietoelichting kan worden toegekend op basis van EVC en EVK.

Bijlage 2: toelichting bij het Vlaamse Kwalificatiekader⁷

Wat zijn de mogelijke effecten van een uitgewerkte kwalificatiestructuur:

- Als vandaag kwalificaties worden gerangschikt, dan gebeurt dit meestal in een domein zoals het hoger onderwijs of in een sector zoals de bouw. In de kwalificatiestructuur komen deze aparte indelingen samen en worden ze op elkaar afgestemd door kwalificaties op een eenvormige manier te beschrijven en in te schalen. Hierdoor wordt er een **ordering** gebracht in de diversiteit van kwalificaties.
- Deze ordening kan gebruikt worden als **navigatiekaart** voor wie op zoek is naar een eerste of een nieuwe kwalificatie, al dan niet met de hulp van bevoegde instanties. Vooral voor laaggeschoolden en laaggeletterden is een dergelijk overzicht van groot belang. Want vooral zij die over geen enkel diploma of certificaat beschikken, zijn geïnteresseerd in het behalen van een kwalificatie. Met een kwalificatie kunnen ze in hun naaste omgeving hun capaciteiten op een eenvoudige manier duidelijk maken. Wanneer deze mensen duidelijk zicht krijgen op de kwalificaties die ze kunnen verwerven, wordt het voor hen ook aantrekkelijker om zich in te schrijven voor een opleiding. Méér dan wanneer ze alleen maar beschikken over een overzicht van opleidingsmogelijkheden, waarvan ze niet goed weten waartoe die leiden. Voor elke kwalificatie in de kwalificatiestructuur zal het duidelijk zijn welk afgerond geheel van competenties hieronder wordt gevat.
- De zichtbaarheid van kwalificaties zal wellicht ook de aantrekkingskracht van naastliggende of bovenliggende kwalificaties verhogen en mensen stimuleren om ook een andere kwalificatie te halen. Zo kan via de kwalificatiestructuur de **competentie-ontwikkeling** van de Vlaamse bevolking worden vergroot.
- De huidige naast elkaar bestaande **niveau-indelingen** van kwalificaties worden **op elkaar afgestemd** aan de hand van gemeenschappelijke niveaudecriptoren. De nieuwe kwalificatie-indeling kan oude kwalificatiegraden die nu nog altijd door de mensen worden gebruikt en zelfs in jobadvertenties soms nog te vinden zijn, zoals A1, A2 en A3, bijstellen of vervangen.
- **Nieuwe kwalificaties** zullen gemakkelijker een plaats kunnen krijgen. Dit is nodig om te kunnen inspelen op de snelle evolutie van de technologie en de (kennis)economie.

De kwalificatiestructuur zal een hulp zijn om de competenties van zoveel mogelijk mensen zichtbaar te maken, te ordenen en te vertalen in gevalideerde kwalificaties.

⁷ Informatie: Toespraak van de Vlaamse Minister van Werk, Onderwijs en Vorming Frank Vandenbroucke, 14 maart 2006.

Bijlage 3: Toelichting bij stages en intellectueel eigendomsrecht

Diverse wettelijke regelingen zoals contracten, copyright...

Bijzondere aandachtspunten in een nationale context, maar nog meer in een internationale context vormen de:

a. Overeenkomsten in verband met stages

De situatie in België wordt hieronder beschreven, maar met de andere partners moet nagegaan worden of er in die andere landen – zeker als de stage daar plaatsvindt – geen andere dwingende bepalingen van toepassing zijn.

1° Wat is een studiestage?

Een studiestage is een vorm van **studieactiviteit** waarbij de student in een instelling of bedrijf deelneemt aan het arbeidsproces met het doel zich te bekwamen in de vaardigheden die essentieel verbonden zijn met zijn leeractiviteiten. De studiestage kan is normaliter enkel door de Vlaamse instelling verzekerd als ze **onbezoldigd** is.

Er is een onderscheid tussen de verplichte studiestage van de vrijwillige studiestage.

2° Verplichte studiestage

Een studiestage is verplicht voor zover de stage als opleidingsonderdeel in het curriculum is opgenomen. Verplichte studiestages zijn verzekerd tot uiterlijk 120 dagen na de laatste dag van het academiejaar waarin de stage als opleidingsonderdeel wordt opgenomen.

3° Vrije studiestage

Vrije studiestage zijn stages die niet als verplicht opleidingsonderdeel zijn opgelegd en die voldoen aan volgende voorwaarden:

- De stage is **onbezoldigd**; d.w.z. dat er geen loon mag betaald worden. Onkostenvergoedingen die beantwoorden aan een reële kost (bv. verplaatsingskosten) zijn geen loon. Bezoldigde stages worden normaliter niet verzekerd door de instelling en hebben gevolgen voor het [sociaal statuut](#) van de student.
- De stage houdt **rechtstreeks verband** met een gevolgd opleidingsonderdeel of studie van de student. Dit betekent dat een hoogleraar de stage superviseert. De hoogleraar is op de hoogte van de stage en er is een band tussen de stage en de gevolgde opleiding gedurende de stage.
- De stage situeert zich **binnen het academiejaar** en dit tot uiterlijk het einde van de zomervakantie.
- De stage mag **60 kalenderdagen** bij eenzelfde stagegever niet overschrijden. Indien dit toch gebeurt, dan verliest de stage haar karakter van studiestage en kan ze gekwalificeerd worden als een **beroepsinlevingsovereenkomst**. In dat geval wordt de

stagegever werkgever en valt de stage onder de voorwaarden van de beroepsinlevingsovereenkomsten zoals bepaald door art. 104 van de Programmawet van 2 augustus 2002.

De vrije studiestage kan niet opgenomen worden door een student buiten de EER of van een nieuwe lidstaat.

Niet-EER studenten of studenten van een nieuwe lidstaat kunnen enkel verplichte stages volbrengen. Voor vrije studiestages moet er een specifieke **arbeidskaart** worden aangevraagd. Meer informatie vind je op de website van de Vlaamse overheid (<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/index.html>).

Voor beide vormen van stage is dus vereist dat de stage verband houdt met de studie. Bij discussie zal dit element worden onderzocht door navraag bij de betrokken hoogleraar of de faculteit.

Een stage waarbij de student niet meer ingeschreven is aan de instelling kan niet als studiestage worden beschouwd, tenzij het een 'uitlooptage' in het kader van een verplichte studiestage betreft die zich situeert tot uiterlijk 120 dagen na het academiejaar.

Instellingen hebben in principe vaak modelovereenkomsten die elke situatie regelen. Als de stagegever geen gebruik wenst te maken van de modelovereenkomst, moet bijzondere aandacht worden besteed aan de bepalingen in het contract die de Welzijnswet betreffen. Een K.B. van 21 september 2004 regelt de verplichtingen die zowel de werkgever (de stagegever) als de onderwijsinstelling in dat geval hebben. De stagegever is verplicht een [risicoanalyse](#) van de stagepost op te stellen en het resultaat daarvan aan de verantwoordelijke van de onderwijsinstelling door te geven. De stageverantwoordelijke bewaart dit document in het [stagedossier](#) van de stagiair. Indien uit deze analyse blijkt dat er een gezondheidstoezicht nodig is, kan de stagegever dit onderzoek door de preventiedienst waarbij hij is aangesloten, laten uitvoeren. Het is echter mogelijk dat de stagegever de uitvoering van dit onderzoek overdraagt aan de onderwijsinstelling. De kosten worden dan door de overheid betaald. Deze overdracht moet schriftelijk gebeuren per stagiair. Enkel indien er in de stageovereenkomst geen specifieke clause hierover is opgenomen moet een bijzondere overeenkomst worden afgesloten tussen de onderwijsinstelling en de stageplaats. Een exemplaar van deze overeenkomst wordt in [het stagedossier](#) bewaard.

b. Afspraken in verband met intellectueel eigendomsrecht.

Als algemene principes in Vlaamse context kunnen worden vooropgesteld, voor zover een instelling dat duidelijk in zijn reglementering of (arbeids)overeenkomsten overneemt:

1°. De auteur behoudt zijn volledige morele rechten (vaderschapsrecht, beslissing tot openbaarmaking en recht op integriteit) en vermogensrechten met betrekking tot een verhandeling, onder voorbehoud van de prerogatieven en gebruiksrechten die het instellingsreglement ten gunste van de instelling oplegt. De auteur behoudt bijgevolg de volledige beslissingsbevoegdheid met betrekking tot verdere publicaties van een verhandeling na indiening. Wanneer een publicatie op enigerlei wijze refereert aan de instelling of één van haar personeelsleden of studenten, dient de auteur zich te gedragen naar de voorschriften die binnen het betrokken vakgebied gebruikelijk zijn.

Aan de instelling komt een gratis recht toe tot gebruik van een verhandeling voor doeleinden van onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Dit recht houdt, onder meer, in dat een door haar vast te stellen aantal exemplaren van de verhandeling in de bibliotheken van de instelling beschikbaar wordt gesteld en dat, op verzoek, een elektronische kopie aan de bevoegde dienst wordt bezorgd zodat de tekst, in afspraak met de auteur, via een 'open archive' of verwant systeem online ter beschikking kan worden gesteld.

Op verzoek van de auteur of van een orgaan kan worden besloten om derden (i) geen, (ii) slechts in beperkte mate of (iii) slechts na verloop van een bepaalde periode toegang tot een verhandeling te geven, bijvoorbeeld om rechten van derden of van de instelling te vrijwaren.

- 2°. De volledige vermogensrechten op Onderzoeksresultaten die in het kader van werkzaamheden aan de Universiteit worden bekomen, komen, conform [artikel 169ter van het decreet van 12 juni 1991 betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap](#), uitsluitend toe aan de Universiteit. Onderzoeksresultaten dienen door de betrokken onderzoeker(s) onverwijld en vóór elke vorm van bekendmaking te worden aangemeld bij de bevoegde dienst van de instelling die hiertoe een aanmeldingsformulier ter beschikking stelt. De onderzoeker dient te zorgen voor een degelijke documentatie. Hij zal, op verzoek, de bijkomende technische en inhoudelijke toelichtingen verstrekken alsmede zijn medewerking verlenen wanneer die noodzakelijk of nuttig is voor een optimale bescherming of valorisatie van de onderzoeksresultaten.

Bijlage 4: Verzekeringen

Het is zeer belangrijk dat de uitgaande en binnenkomende studenten voldoende verzekerd zijn: tegen ziekte, ongevallen en niet te vergeten, tegen mogelijke schade aan derden. Verschillende verzekeringen dekken verschillende risico's. Hieronder een overzicht van de verzekeringen die in orde moeten zijn. Controleer of dat effectief zo is. Zorg er voor dat ook de binnenkomende student ingeschreven is om in aanmerking te komen voor de verzekering van de onderwijsinstelling.

1. Ziekteverzekering via mutualiteit

De student moet vooraf contact opnemen met zijn of haar mutualiteit om te controleren of de ziekteverzekering in orde is. De mutualiteit moet verwittigd worden dat de student een bepaalde tijd in een bepaald land verblijft. Vraag vooraf wat in orde moet gebracht worden, bijvoorbeeld in geval van ziekte tijdens het verblijf in het buitenland.

Normaal gezien krijgt de student van de mutualiteit een Europese ziekteverzekeringskaart (EZVK) (Engels: *European Health Insurance Card*). Deze kaart is een persoonsgebonden kaart waarmee men gratis of tegen gereduceerd tarief noodzakelijke hulp kan krijgen in een andere lidstaat in de EER (en Zwitserland). Dit geldt voor ongevallen, ziekte en zelfs chronische aandoeningen. Deze kaart vervangt de oude E111 (toeristen) of E128 (studenten en werknemers die in een andere lidstaat aan de slag zijn). Voor meer inlichtingen, <http://www.riziv.fgov.be/care/nl/infos/european-card/>

1. De houder van een Europese ziekteverzekeringskaart of een voorlopig bewijs ter vervanging heeft gedurende zijn verblijf in België in principe recht op de ten laste neming van de geneeskundige verzorging onder dezelfde voorwaarden als deze voorzien door de Belgische wetgeving inzake de ziekteverzekering.
2. De zorgverstrekker zal dezelfde tarieven hanteren als deze die van toepassing zijn op een titularis volgens de Belgische wetgeving.
3. Aangezien de patiënt behandeld moet worden zoals een Belgisch patiënt, zal de houding van de arts in overeenstemming zijn met de Belgische wettelijke, reglementaire, professionele en deontologische bepalingen. Bij een gelijkaardige medische toestand, zullen de zorgen die hij moet toedienen aan een patiënt die houder is van een EZVK dezelfde zijn als degene die zouden toegediend worden aan een verzekerde van de Belgische ZIV in dezelfde omstandigheden, dit wil zeggen deze voor een persoon die tijdelijk verwijderd is van zijn verblijfplaats en waarvan hij niet de gewone arts is.
 - De toegediende behandeling is bestemd om de persoon toe te laten, indien hij dit wenst, zijn tijdelijk verblijf voort te zetten in omstandigheden die als medisch veilig worden beschouwd. Met andere woorden, de patiënt mag dus niet in de situatie geplaatst worden dat hij "moet terugkeren om zich te laten verzorgen".
 - De personen die lijden aan een chronische of al bestaande ziekte hebben bij een tijdelijk verblijf toegang tot de zorgen die noodzakelijk zijn in verband met hun gezondheidstoestand.
4. De houder van een EZVK mag in principe niet eisen dat de kosten ten laste worden genomen voor zorgen die verder reiken dan hetgeen in de loop van het tijdelijk verblijf medisch noodzakelijk is. De EZVK dekt geen gevallen waarbij de persoon naar een andere lidstaat reist met de bedoeling daar een medische behandeling te

ondergaan. Wanneer een verzekerde zich uitsluitend naar een andere lidstaat verplaatst met het oog op een medische behandeling, moet het bevoegd orgaan waarbij betrokkene is aangesloten de uitgaven voor deze zorgen in het kader van Verordening (EEG) nr. 1408/71 enkel bekostigen als het zelf vooraf toestemming heeft gegeven bij middel van een formulier E.112. Een zorgverlener kan dus weigeren bepaalde verstrekkingen toe te dienen of bepaalde onderzoeken voor te schrijven in het kader van artikel 21, §1, a), i) van Verordening (EEG) nr. 1408/71 ofwel omdat hij die medisch niet noodzakelijk acht, rekening houdend met de medische toestand van de patiënt, ofwel omdat hij oordeelt dat alhoewel de behandeling medisch noodzakelijk is, deze een opvolging vereist die niet te verzoenen is met het tijdelijk karakter van het verblijf van de betrokkene.

2. Ongevallenverzekering via de instelling

Studenten zijn tijdens hun verblijf in het buitenland, in het kader van hun opleiding, verzekerd voor lichamelijke schade die zij oplopen ten gevolge van een ongeval (maar niet bij ziekte). Materiële schade is in deze polis niet inbegrepen.

De ongevallenverzekering loopt vanaf het ogenblik van vertrek tot het ogenblik van terugkeer en dit 24 uur op 24 uur.

De weg van en naar de bestemming is inbegrepen in de verzekering. Bij aanvaarding van een dossier worden medische kosten terugbetaald, maar dit slechts na tussenkomst van de mutualiteit. Let op, activiteiten die niet bij de opleiding horen worden niet gedekt door deze verzekering (uitstapjes, weekendactiviteiten, enz.). Daarvoor dient een aanvullende verzekering voor genomen te worden.

Tijdens de onderwijsactiviteiten worden de studenten door de schoolpolis beschermd. Indien tijdens deze activiteiten er toch activiteiten bij zijn die niet onder de schoolpolis vallen (gevaarlijke activiteiten) dienen deze aan de verzekeringsdienst van de instelling gemeld te worden, zodat eventueel de nodige uitbreidingen van waarborg kunnen worden afgesloten.

3. Reisbijstandverzekering

Voor de buitenschoolse activiteiten (avond, weekend, vrije dagen) is er geen dekking voorzien door de instelling en dienen de studenten zelf de nodige verzekeringen te voorzien, met name een ziekteverzekering en de bijstandsverzekering.

Het is ook ten zeerste aan te raden een verzekering "Burgerlijke Aansprakelijkheid" te hebben (dekt de verantwoordelijkheid voor de schade die men bij andere personen veroorzaakt), zie hier onder.

Voor medische kosten ingeval van ziekte tijdens een studiereis zal de ziekteverzekering beperkt optreden en een normale waarborg bieden voor wat betreft de landen van de Europese Unie, IJsland, Noorwegen, Liechtenstein of Zwitserland via de Europese ziekteverzekeringskaart (terugbetalingen gebeuren volgens de reglementering van het land van verblijf).

Voor landen zoals Algerije, Turkije, Marokko,... geldt ook de reglementering van het betrokken land waar men verblijft, maar men kan slechts voor een beperkte periode genieten van een tussenkomst.

Voor de landen in Amerika, Afrika en Azië voorzien de mutualiteiten enkel een tegemoetkoming in geval van dringende ziekenhuisopname, andere kosten worden niet terugbetaald.

De studenten moeten zich goed laten inlichten door hun verzekeringsmakelaar. Het valt zelfs te overwegen om in een aantal landen ter plaatse een verzekering af te sluiten en voor een aantal landen is het zo dat men verplicht een verzekering zal moeten nemen bij een door dat land erkende internationale verzekeringsmaatschappij, en in een aantal landen zal men een verzekering in dat land moeten nemen. Bij visumaanvraag zal de ambassade een bewijsstuk willen hebben dat de aanvrager bij een van de door hen opgegeven maatschappijen verzekerd is.

Bijstandsverzekeringen aangeboden door de mutualiteiten (bijvoorbeeld) Eurocross, zullen enkel gelden in beperkte gevallen: namelijk indien de student

1. tussen de 17 en 25 jaar oud is
2. recht heeft op kinderbijslag in België
3. maximum een jaar studeert in een land van de Europese Unie, Zwitserland, Noorwegen, IJsland of Liechtenstein.

Deze beperkte bijstandsdekking komt enkel tussen bij een dringend geval van ziekte of ongeval (er wordt geen waarborg verleend bij ziekte, ongeval, overlijden van een naast familielid, bij verlies of diefstal bagage,...)

In veel gezinnen heeft men al een reisbijstandverzekering zoals Europ Assistance, of VDAB reisbijstand. Vooraleer te vertrekken moet worden nagegaan wat die verzekeringen dekken, en voor hoelang. Deze verzekering zal gedurende drie tot vier maanden geldig zijn, maar ze kunnen op verschillende manieren verlengd worden, neem dus contact op met de verzekeraar.

Daarnaast is er een specifiek product op de markt. Op vraag van de hogescholen en universiteiten werd een speciaal programma ontworpen dat specifiek voor de reisbijstand van studenten die naar het buitenland vertrekken bedoeld is: het "Student Insurance Program" Dit is een zeer soepele en prijsgunstige verzekering, die online kan worden afgesloten.

Het SIP kan ook uitgebreid worden voor "gevaarlijke" activiteiten (duiken, benji-jumpen, ...).

Vaak is het ook aangewezen om extra verzekeringen af te sluiten in het land van aankomst, zoals bijvoorbeeld in Zuid –Afrika (ter plaatse), Amerika (van hieruit te regelen),... vermits vaak pas hulp gekregen wordt in een ziekenhuis als een (bijkomende) lokale mutualiteitverzekering is afgesloten of omdat de prijzen zodanig de pan uitswingen indien dit niet is gebeurd.

4. Burgerlijke aansprakelijkheid via de instelling

Uitgaande studenten zijn tijdens hun verblijf in het buitenland, in het kader van hun opleiding, verzekerd voor lichamelijke en materiële schade die zij berokkenen aan personen, bij het uitvoeren van de opdracht (niet in de vrije tijd) en materiële schade aan goederen die niet toevertrouwd werden aan de student voor de uitvoering van de opdracht. Deze verzekering dekt echter niet de materiële schade die veroorzaakt wordt aan goederen waarmee de student mag werken in het kader van de opdracht. Dergelijke schade valt immers onder de verantwoordelijkheid van de lokale instelling.

5. Burgerlijke aansprakelijkheid via Familiale Verzekering

De familiale verzekering dekt de materiële en lichamelijke schade die berokkend wordt aan derden, buiten het kader van de opdracht. Ongevallen met voertuigen vallen echter steeds buiten de familiale verzekering maar worden gedekt voor de lokale verzekering van het voertuig. De familiale verzekering is afhankelijk van het domicilieadres. Een student kan via zijn familie verzekerd zijn of via een eigen familiale verzekering.

Bijlage 5: Modelovereenkomst Double Degree

Zowel bijlage 5, 6 en 7 zijn modelovereenkomsten die een kader willen scheppen voor dergelijke overeenkomsten. Uiteraard zijn deze modellen niet bindend en kan dit aangevuld worden met instellingsgebonden uitbreidingen of bepalingen.

Agreement on a double degree between the programme in (...) of the [institution] and the programme in (...) of the [institution]

Co-operation Partners

the [institution] (Belgium), represented by XXX (head), official title, (address),

and

[partner institution] (country), represented by XXX (head), and XXX, (address),

The setting up of a Double Degree Programme is based on the following legal prerequisites:

At the [institution], on the basis of Article 94 of the Flemish Act of April 4, 2003 concerning the restructuring of the higher education

At [partner institution], on the basis of...

Taking into account the willingness of both partners to...

Article 1: Purpose of the cooperation in general

The aim of the agreement is the definition of cooperation procedures and recognition mechanisms between programme in (...) of [institution] and the programme in (...) of the [partner institution] as these programmes are aimed at the obtaining of similar general academic competencies. The principal aim of the agreement is to give students a deeper insight (...), to enable them to carry out interdisciplinary academic work in the field of (...) by reaching the qualification aims of both programmes.

The agreement will also enable participating students to be integrated into the respective partner establishments and will broaden the range of their studies through the experience of differing methods and course content at the institutions involved. It will also equip students for communication and mobility between different cultures.

Article 2: Content of the agreement/cooperation

The workload of the programmes amounts to (...) ECTS credits of which at least (...) ECTS credits have to be completed at the home institution of the student and at least (...) ECTS credits have to be achieved at the other partner(s). The overall minimum duration of studies is (???) semesters.

1) Form of study within the double degree program and degree certificates:

- a study duration of at least (...) months at (...) and (...), following the organisation of the national programmes.

For these students the study plan differs from the one of the local programmes. Details will be settled in an appendix to this agreement.

- students admitted to the course will take part in lectures and seminars in accordance with the course syllabus laid down by each institution. During their stay at each of the partner institution, students study according to the respective local study and examination regulations.

- students will be awarded a double degree: the (???) of [institution] and the (???) of (???). The degree certificates will be awarded according to the normal practice and after fulfilment of the requirements of the certifying institutions.

2) The participating institutions agree to issue and mutually recognise the study programmes and examination regulations for the double degree. At each institution the study programme will be issued by the authority responsible, in accordance with the relevant regulations of that institution. The qualification obtained after the (???) years study course within the framework of this double degree programme is recognized as equivalent to the qualification obtained at each institution within the local programmes.

3) A representative of each institution will be responsible for planning and running lectures and seminars in accordance with the course syllabus and for ensuring that academic standards are established and assessed. Assessment will be made according to the normal procedures and regulations of the institution at which the lectures and seminars take place. The academic standards required will be fundamentally equivalent at each institution.

4) The participating institutions will offer and carry out tuition in their particular syllabus, in accordance with their normal procedures. They will support the students of the (???) Programme in their course of studies and will assist them in finding accommodation. The

participating institutions will ensure, in particular, that supervision and academic advice are available to students during their period of study at each site.

Article 3: Conditions of participation and selection process

The [institution] acts as coordinating institution.

1) Places in the Double Degree Programme are advertised by (Institution) in the year preceding the start of the course. Letters of application and supporting documentation should be sent to (Institution) by the date the consortium agrees upon. These documents will be forwarded to the representatives of the participating Master Programmes. The course commences in autumn each year.

2) A joint committee consisting of representatives of each partner institution selects students to be admitted to the double degree programme on the basis of the candidates' qualifications and letter of motivation.

3) Candidates should specify their scientific interests as well as their wish to do the double degree programme in their application and should state the institution at which they wish to take each phase of their programme. The joint committee selects the students by taking into consideration each institution's availability of places and main themes of education.

4) Formal admission is done by the local programmes according to local rules and regulations.

5) Students shall register at their home institution and pay the tuition fee of their home institution. The receiving institution can demand registration according to its own legal and internal requirements, but shall grant exemption from the tuition fee, (if not otherwise stated in this agreement).

Article 4: Programmes representatives and Joint Commission of the Consortium

1) In order to guarantee the successful development of the double degree programme, each partner identifies a representative/coordinator who is in charge of supervising the activities of the programme.

2) The representatives of the institutions form a Joint Commission for the double degree. The Joint Commission oversees the running of the double degree programme by the participating institutions.

Article 5: Financial Obligations

The financial arrangements for project-related activities for parties present in this agreement are to be decided on a case-to-case basis and there are no financial obligations arising from this agreement.

Article 6: Coming into effect and termination of the formal convention

- 1) This formal convention takes effect from the academic year (...) on.

- 2) The formal convention is initially valid until and including the academic year (...). It will be automatically renewed for periods of two years unless it is terminated by giving twelve months' notice by August 31st of any year. Each participating institution has the right to terminate the formal convention as long as there are no negative consequences with regard to the contractual obligations with students already started in the programme (and with the European Commission – if applicable).

- 3) Alterations and additions to this formal convention and supplementary agreements must be in writing, and approved by all participating institutions.

(Place), (Date)

[institution]

[institution]

Head

Head

Bijlage 6: Modelovereenkomst internationale Joint Degree

Agreement on a joint degree in (...) by the [institution] and [institution]

Co-operation Partners

the **[institution]** (Belgium), represented by XXX (Head), (Address) and XXX (...), (academic) coordinator, (address),

and

[partner institution] (country), represented by XXX, Head, and XXX, (academic) coordinator, (address),

The setting up of a Joint Degree Programme is based on the following legal prerequisites:

At the [institution], on the basis of Article 94 of the Flemish Act of April 4, 2003 concerning the restructuring of the higher education

At [partner institution], on the basis of...

Taking into account the willingness of both partners to...

Article 1: Purpose of the cooperation in general

The aim of the agreement is the establishment of a joint (degree) programme in (...) by the [institution] and the [partner institution] as these programmes are aimed at the obtaining of similar general academic competencies. The principal aim of the agreement is to give students a deeper insight (...), to enable them to carry out interdisciplinary academic work in the field of (...) by reaching the qualification aims set forth by the jointly established programme.

The agreement will also enable participating students to be integrated into the respective partner establishments and will broaden the range of their studies through the experience of differing methods and course content at the institutions involved. It will also equip students for communication and mobility between different cultures.

Article 2: Content of the agreement/cooperation

The workload of the joint programme amounts to (...) ECTS credits of which at least (...) ECTS credits have to be completed at the home institution of the student and at least (...) ECTS credits have to be achieved at the other partner(s). The overall minimum duration of studies is (???) semesters.

1) Form of study within the joint degree program and degree certificates:

- a study duration of at least (...) months at (...) and (...) at (...). Details will be settled in an appendix to this agreement.
- students admitted to the course will take part in lectures and seminars in accordance with the course syllabus laid down by the partner institutions. During their stay at each of the partner institutions, students study according to the respective local study and examination regulations.
- students will be awarded a joint degree of (???) by all partner institutions. The degree certificates will be awarded according to the normal practice and after fulfilment of the requirements of the certifying institutions.

2) At each institution the study programme will be issued by the authority responsible, in accordance with the relevant regulations of that institution.

3) A representative of each institution will be responsible for planning and running lectures and seminars in accordance with the course syllabus and for ensuring that academic standards are established and assessed. Assessment will be made according to the normal procedures and regulations of the institution at which the lectures and seminars take place. The academic standards required will be fundamentally equivalent at each institution.

4) The participating institutions will offer and carry out tuition in their particular syllabus, in accordance with their normal procedures. They will support the students of the (???) Programme in their course of studies and will assist them in finding accommodation. The participating institutions will ensure, in particular, that supervision and academic advice are available to students during their period of study at each site.

5) Students shall register at their home institution and pay the tuition fee of their home institution. The receiving institution can demand registration according to its own legal and internal requirements, but shall grant exemption from the tuition fee, (if not otherwise stated in this agreement).

Article 3: Conditions of participation and selection process

The (institution) acts as coordinating institution.

1) Places in the Joint Degree Programme are advertised by (institution) in the year preceding the start of the course. Letters of application and supporting documentation should be sent to (institution) by the date the consortium agrees upon. These documents will be forwarded to the representatives of the participating institutions. The course commences in autumn each year.

2) A joint committee consisting of representatives of each partner institution selects students to be admitted to the joint degree programme on the basis of the candidates' qualifications and letter of motivation.

3) Candidates should specify their scientific interests as well as their wish to do the joint degree programme in their application and should state the institution at which they wish to take each phase of their programme. The joint committee selects the students by taking into consideration each institution's availability of places and main themes of education.

4) Formal admission is done by the local coordinators according to local rules and regulations.

Article 4: Master Programmes representatives and Joint Commission of the Consortium

1) In order to guarantee the successful development of the joint degree programme, each partner identifies a representative/coordinator who is in charge of supervising the activities of the programme.

2) The representatives of the institution form a Joint Commission for the joint degree. The Joint Commission oversees the running of the joint degree programme by the participating institutions.

Article 5: Financial Obligations

The financial arrangements for project-related activities for parties present in this agreement are to be decided on a case-to-case basis and there are no financial obligations arising from this agreement.

Article 6: Coming into effect and termination of the formal convention

1) This formal convention takes effect from the academic year (...) on.

2) The formal convention is initially valid until and including the academic year (...). It will be automatically renewed for periods of two years unless it is terminated by giving twelve months' notice by August 31st of any year. Each participating institution has the right to terminate the formal convention as long as there are no negative consequences with regard to the contractual obligations with students already started in the programme (and with the European Commission).

3) Alterations and additions to this formal convention and supplementary agreements must be in writing, and approved by all participating institutions.

(Place), (Date)

[institution]

[partner institution]

Head

Head

Bijlage 7: Modelovereenkomst nationale samenwerking

Overeenkomst betreffende de instellingsoverschrijdende organisatie van de opleiding

(Bachelor/Master) in de (...)

De [instelling], hierna x genoemd, vertegenwoordigd door XXX, hoofd en (...), hierna (...) genoemd, vertegenwoordigd door (...), XXX (en...).

Overwegende dat het wenselijk is in Vlaanderen een hoogwaardige opleiding in de (...) te organiseren;

Overwegende dat het aanbeveling verdient daartoe de bestaande capaciteiten en expertise van de beide instellingen samen te brengen;

Gelet op het decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen en in het bijzonder artikels 94 en 95 over de samenwerking tussen instellingen van hoger onderwijs;

Zijn overeengekomen hetgeen volgt.

Artikel 1

De [instelling] en de (...), hierna de deelnemende instellingen genoemd, bieden vanaf het academiejaar (...) gezamenlijk de opleiding (...) aan. De introductie van de gezamenlijke opleiding gebeurt jaar per jaar startend vanaf het eerste jaar (bachelor/master). (Tegelijkertijd worden de bestaande opleidingen van de beide instellingen jaar per jaar afgebouwd).

Deze opleiding heeft een studieomvang van (...) studiepunten en wordt aangeboden als modeltraject of geïndividualiseerd traject volgens de specifieke afspraken vastgelegd tussen de deelnemende instellingen. De opleiding wordt geklasseerd in het studiegebied (...). De toelatingsvoorwaarden worden gemeenschappelijk vastgelegd door de beide instellingen en vormen een annex bij deze overeenkomst.

De deelnemende instellingen verbinden zich ertoe geen opleidingen met een gelijkaardig inhoudelijk profiel als afzonderlijke opleidingen aan te bieden zolang de overeenkomst van kracht is.

Artikel 2

§1 De (...) treedt voor deze opleiding op als coördinerende instelling. De coördinerende instelling staat in voor de administratieve organisatie van de opleiding, voor het tijdig beschikbaar zijn van de studie-informatie betreffende de opleiding, de informatieverbreiding betreffende de opleiding, voor de formele vraagstelling tot goedkeuring van de opleidingsprogramma's en de toelatingsvoorwaarden aan de daartoe bevoegde organen in de deelnemende instellingen. Deze vraag wordt ten laatste op 1 februari van het academiejaar voorafgaand aan het academiejaar waarin het opleidingsprogramma en de toelatingsvoorwaarden van kracht worden, overgemaakt aan de deelnemende instellingen. De overige organisatiemodaliteiten worden in onderling overleg door de stuurgroep vastgelegd.

De coördinerende instelling staat in voor de visitatie- en accreditatieprocedure.

§2 De opleiding in de (...) wordt begeleid door een instellingsoverschrijdende stuurgroep waarvoor elke deelnemende instelling twee leden aanduidt, waaronder de decaan of voorzitter van de bevoegde faculteit of het bevoegde departement, of zijn afgevaardigde. De stuurgroep wordt belast met de algemene organisatie van het programma, het verlenen van advies over de toewijzing van onderwijsopdrachten en de jaarlijkse vaststelling van de begroting en afrekening van de opleiding, onder voorbehoud van de goedkeuring door de instellingsbesturen van de deelnemende instellingen.

De stuurgroep neemt haar beslissingen met gekwalificeerde meerderheid van de aanwezige leden, met dien verstande dat van elke deelnemende instelling één vertegenwoordiger zijn instemming met het voorstel van beslissing moet hebben gegeven. Indien die gekwalificeerde meerderheid niet wordt bereikt, dan wordt het voorstel voor overleg aan de hoofden van de deelnemende instellingen overgemaakt.

De stuurgroep duidt binnen zijn schoot een voorzitter en secretaris aan. De voorzitter hoort bij voorkeur tot de coördinerende instelling. De voorzitter en de secretaris staan in voor de praktische opvolging in overleg met het opleidingssecretariaat.

De stuurgroep evalueert jaarlijks de opleiding. Deze evaluatie zal onder meer volgende aspecten behelzen: de organisatie, het curriculum, de financiële toestand en regeling, de personeelsomkadering, het algemeen beleid van het programma en de administratieve ondersteuning.

Een verslag van de evaluatie wordt overgemaakt aan de decanen van de faculteiten van de betrokken instellingen.

Artikel 3

De deelnemende instellingen richten tevens een instellingsoverschrijdende opleidingscommissie op, die alle leden omvat met een onderwijsopdracht in de opleiding, en daarnaast een afvaardiging van de gastdocenten die belast zijn met een onderwijsopdracht in de opleiding, een afvaardiging van de leden van het personeel die medewerking verlenen aan de onderwijsopdrachten, alsmede een afvaardiging van de studenten. Ook afgestudeerden kunnen in deze commissie opgenomen worden.

De opleidingscommissie verstrekt aan de instellingsbesturen van de deelnemende instellingen advies over het programma van de opleiding, de onderwijsregeling en de toelatingsvoorwaarden. Het programma van de opleiding, de onderwijsregeling en de toelatingsvoorwaarden worden ter goedkeuring voorgelegd aan de instellingsbesturen van de deelnemende instellingen en deze goedkeuring geldt als voorwaarde voor het in werking treden van de overeenkomst.

Voor de opleiding geldt vanaf het academiejaar (...) het onderwijs- en examenreglement van (...). De diploma's worden afgeleverd en ondertekend door de XXX van (...). Op het diploma wordt het instellingsoverschrijdende karakter van de opleiding aangegeven door het op gelijke wijze vermelden van alle deelnemende instellingen.

Artikel 4

De onderwijsopdrachten worden toegewezen enerzijds aan leden van het [academisch] [onderwijzend] personeel van de deelnemende instellingen die krachtens het [universiteitendecreet van 12 juni 1991] [hogescholendecreet van 13 juli 1994] onderwijsbevoegdheid bezitten en anderzijds aan voltijdse of deeltijdse gastdocenten.

Het statuut van voltijds of deeltijds gastdocent voor een onderwijsopdracht in de opleiding kan niet worden toegekend aan een persoon die reeds benoemd of aangesteld is aan een van de deelnemende instellingen.

Openstaande onderwijsopdrachten kunnen slechts na openbare vacature worden toegewezen. De onderwijsopdrachten worden toegewezen door het bevoegde orgaan van de instelling waartoe de betrokken [AP-]leden behoren of zullen behoren. Dit gebeurt op advies van de daartoe aangeduide organen, en op advies van de stuurgroep, of in geval de in artikel 2 §2 bedoelde gekwalificeerde meerderheid binnen de stuurgroep niet wordt bereikt – na het desbetreffende overleg tussen de hoofden van de deelnemende instellingen, op voordracht van xxx.

Artikel 5

De opleiding wordt aangeboden in (...).

De studenten schrijven zich hiertoe in (...). Voor de opleiding geldt het gewone bij decreet vastgestelde studiegeld, tot een eventuele andersluidende beslissing door de inrichtende instellingen op gemotiveerd voorstel van de stuurgroep.

Artikel 6

§1 De deelnemende instellingen dragen gezamenlijk de financiële verantwoordelijkheid voor de opleiding: zij innen de studiegelden van de studenten die zich bij hen inschrijven en verwerven eventuele andere inkomsten voor de opleiding. Om de werkingskosten van de opleidingen te dekken, draagt elke instelling een bijdrage van ??? Euro per instelling en per academiejaar bij. Dit bedrag wordt gestort op een aparte kostenplaats bij de coördinerende instelling. De coördinerende instelling legt jaarlijks voor het einde van het burgerlijk jaar een begroting en afrekening voor aan de stuurgroep. Zij staat ook in voor het doorsturen van deze documenten aan de deelnemende instellingen na goedkeuring door de stuurgroep.

§2 Elke deelnemende instelling draagt de kosten, samenhangend met haar onderwijstoelevering in de opleiding. De verplaatsingskosten van het personeel worden vergoed volgens de officiële barema's van de overheid op basis van het samengebracht werkingsbudget zoals in §1 vermeld.

Artikel 7

De deelnemende instellingen zijn ertoe verplicht het opleidingsprogramma steeds als een gezamenlijke opleiding van de deelnemende instellingen voor te stellen.

Artikel 8

Het onderwijsprogramma is vermeld in de bijlage bij de overeenkomst.

Artikel 9

Met onderling akkoord tussen de instellingen kan de samenwerking volgens deze bepalingen uitgebreid worden tot een bijkomende instelling in de Vlaamse of Franse Gemeenschap. Indien nodig kan dit in overeenstemming tussen de beide deelnemende instelling en de nieuwe partners leiden tot amendering van deze overeenkomst.

Artikel 10

De overeenkomst is van onbepaalde duur en gaat in op (...). Elke deelnemende instelling kan – mits een vooropzeg van één jaar – deze overeenkomst verbreken door middel van een door de (hoofd) van deze instelling aan het hoofd van elke andere deelnemende instelling te richten aangetekend schrijven.

Opgemaakt in Xvoud te (plaats) op (...)

Voor de [instelling]

Voor (...)

XXX

XXX

Hoofd

Hoofd